

כ"ב שבט

קובץ לימוד

הדרגים - שיחות קודש - משניות

©

Published and Copyrighted by

VAAD TALMIDEI HATMIMIM HAOLAMI

770 Eastern Parkway, Brooklyn N.Y. 11213

Hatmimim@gmail.com

5773 - 3013

שער

הדרן

בס"ד. "הדרן" על סדר הלימוד ל"יארצייט" — פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות —

ג) ע"פ הכלל⁵ "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן", יש לבאר הקשר והשייכות להתחלת וסיום סדר הלימוד ד"יארצייט" — המשנה הראשונה דפכ"ד דכלים והמשנה האחרונה דפ"ז דמקואות.

ד) עפ"ז יש לבאר גם השינוי שבפכ"ד דכלים מסיים ב"טהור מכלום" (או "טהורה מכלום"), ובספ"ז דמקואות מסיים "טהורה" סתם — דאף שהטעם הפשוט להסיום ב"טהור מכלום" הוא מצד ההמשך להבכות שלפנ"ז ("טמא מדרס" ו"טמא טמא מת"), הרי, ע"פ האמור שיש קשר ושייכות להתחלת וסיום סדר הלימוד ליארצייט, מסתבר לומר, שיש חילוק בין "טהורה מכלום" ל"טהורה" סתם.

ב. ובהקדמה:

"יארצייט" — הוא היום שבו נעשה גמר ושלמות עבודת הנשמה בגוף בעוה"ז הגשמי⁶, שע"ז מתעלית הנשמה לדרגא נעלית יותר מכמו שהיתה לפני ירירתה למטה. ובבוא יום זה בכל שנה ושנה נוסף עוד יותר בעליות הנשמה מדרגא לדרגא בעילוי אחר עילוי, ועד לעילוי שבאיך-ערוך לגבי העילוי שלפנ"ז⁷.

ויש לומר, שתוכן זה נרמז בסדר הלימוד ד"יארצייט": בפרק הראשון

א. מהביאורים בסדר הלימוד ל"יארצייט" (פרק כ"ד דמסכת כלים ופרק ז' דמסכת מקואות)¹ — שבפרק כ"ד דכלים "כל משנה ומשנה מסתיימת טהור מכלום או טהורה מכלום"², ובפרק ז' דמקואות³ הר"ת של ארבעה משניות האחרונות הוא "נשמה"⁴.

ומסתבר לומר, שנוסף על הרמז בהסיום ד"טהור מכלום", וכן הרמז בר"ת של "נשמה" — גם התוכן דפרקים אלו שייך ל"יארצייט".

בנוגע לתוכן דפרק ז' דמקואות — יש לומר, שכללות הענין דטהרה במי מקוה הוא ע"ד ובדוגמת הטהרה דטומאת מת במי חטאת. אבל בנוגע לפרק כ"ד דכלים — צריך להבין:

א) "טהור מכלום" — נאמר רק בבבא האחרונה דכל משנה, ואילו ב' הבכות (האמצעית והראשונה) דכל משנה עוסקות בדברים המקבלים טומאה, בבא האמצעית — "טמא טמא מת", ובבא הראשונה — "טמא מדרס"?

ב) מהו הדיוק בהתחלת כל משנה (בפכ"ד דכלים) בהקדמה ד"שלשה" — "שלשה תריסין הם", "שלש עגלות הם", וכיו"ב. ובלשון הידוע — "מנינא למה לי"?

1) סדר הלימוד בכל יארצייט בשוה. ונוסף לזה, יש גם לימוד הפרקים המתחילים באותיות השם דבעל היארצייט.

2) מוכא כסידור תורה אור ותהלת ה' בסופו (סדר הלימוד לאכל וליארצייט) לפני המשניות דכלים — בשם הרה"ק מק"ק רוזין ז"ל ז"ע.

3) שסיומו — "טהורה".

4) סידור שם לפני המשניות דמקואות — מספר עצי ערן ומעשה אורג מהרה"ק דק"ק קאמארנא.

5) ספר יצירה פ"א מ"ז.

6) ובלשון הידוע (אגה"ק בביאור לסו"ך) — "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו".

7) וזהו החירוש בעילוי ד"יארצייט" לגבי העילוי בכל שאר הזמנים (כמארז"ל "ת"ח אין להם מנוחה כו") — שזהו עילוי שבאיך-ערוך (ראה סה"ש חשמ"ט ח"א ע"א 175 ואילך. 225 ואילך. ועור).

קובץ לימוד

ובביאור הענין בעבודת האדם — יש לומר:

”תריסין” (מגינים) — קאי על עניני התומ”צ שהם ה”מגינים” על הנשמה בירידתה למטה למלא שליחותה ב”מלחמה” דביור הגוף ונה”ב וחלקו בעולם, כמאמר המשנה¹³ ”תשובה ומעשים טובים נתרין בפני הפורענות”.

ו”שלשה תריסין הם” — ג’ אופני עבודה (כלליים) בהגנה שע”י קיום התומ”צ, בהתאם לג’ אופנים בהירידה וההתלבשות בעניני העולם (כלי תשימש לאדם), אשר, ככל שתגדל הירידה וההתלבשות (השימוש) בעניני העולם, יגדל יותר הצורך ב”הגנה” ע”י ה”תריס”, ותגדל גם האפשרות למצב של היפך הטהרה ח”י מצד ההתעסקות בעניני העולם.

ונקודת הביאור בג’ האופנים: (א) מציאות העולם תופסת מקום אצל האדם, שמשמש בה ונהנה ממנה, ולכן, יש אפשרות לטומאה הכי חמורה, ויש צורך בהגנה חזקה ביותר. (ב) מציאות העולם אינה תופסת מקום אצל האדם כי ההנאה והתענוג שלו הם רק בעניני קדושה, אבל, כיון שעבודתו היא מצד מציאותו (ההנאה והתענוג שלו בעניני קדושה), יכול להשתלשל מזה נתינת מקום למציאות העולם, ובמילא, יש אפשרות לענין של טומאה, ויש צורך בהגנה. (ג) עבודתו אינה מצד מציאותו (ההנאה והתענוג שלו), כי אם, לקיים רצונו של הקב”ה, ואז מושללת האפשרות לענין של טומאה, כדלקמן.

ד. ”תריס הכפוף”:

השימוש ד”תריס הכפוף” הוא (לא) רק בשביל פעולת ההגנה בהמלחמה, אלא) גם בשביל הנאת האדם (הנאה שאינה קשורה באופן ישר עם המלחמה

(פכ”ד רכלים), ובפרט במשנה הראשונה — נרמזת כללות העבודה כביור הגוף ונה”ב וחלקו בעולם⁸; ובפרק האחרון (פ”ז דמקואות), ובפרט במשנה האחרונה — נרמז העילוי שנעשה ע”י העבודה⁹, כדלקמן.

ג. תכנון של הפרק הראשון דסדר הלימוד ל”ארצי”ט (פכ”ד רכלים) הוא — ג’ סוגי ”כלים” (הכוללים כל הכלים שבעולם) שחלקים זה מזה בדיני טומאה וטהרה: (א) כלים העשויים לשכיבה — טמאים טומאת מדרס¹⁰, (ב) כלים שאינם עשויים לשכיבה אבל הם כלי תשימש לאדם — טמאים טומאת מת¹¹, (ג) כלים שאינם כלי תשימש לאדם — טהורים מכלום.

ובמשנה הראשונה נתבאר ג’ סוגים אלו ב”תריסין”, ”דהיינו מגינים”:

”שלשה תריסין הם, תריס הכפוף (שמקיף את האדם משלש רוחות) טמא מדרס (דעשוי לשכיבה ששוככים עליו במלחמה), ושמשחקין בו בקונפון (בשדה של עמק המלך באים שנים כל אחד חרבו בידו ותריס קטן בגול שאינו כפוף בידו השמאלית ולמדין להגן כל אחד במגיניו שלא יכהו חבירו) טמא טמא מת (להיותו כלי תשימש), ודיצת הערביין (תריס קטן ביותר שהערביים עושים לדיצה ולשמחה ולשחוק ואינו כלי של תשימש) טהורה מכלום”¹².

8) ותומתק השייכות למסכת ”כלים” — ש”כלים” רומז על כל עניני הגוף ונה”ב וחלקו בעולם שבהם נעשית העבודה.

9) ותומתק השייכות למסכת ”מקואות” — שעיקר ההדגשה ב”מקואות” היא העילוי שנעשה ע”י הטבילה — טהרה.

10) וכ”ש שטמאים טומאת מת, דקיי”ל כל הטמא מדרס טמא בכל הטומאות עו לטומאת מת (נדה מט, א — הובא בפי’ הרע”ב).

11) וכן שאר הטומאות, מלבד טומאת מדרס (פי’ הרע”ב).

12) כלים רפכ”ד ובפי’ הרע”ב.

13) אבות פ”ד מ”א.

ועוד י"ל בהפירוש ד"שוכבין עליו במלחמה" – שעבודתו אינה במצב של עמידה, שהראש הוא נשאר למעלה, עבודת המוחין עצמם²⁰, ואפילו לא במצב של ישיבה, שהראש יורד ונשפל למטה, השפלת המוחין במדות לעורר האהוי"ר שבהתגלות לבוי²¹, אלא יתירה מזה במצב של שכיבה – שהראש והרגל שוים, היינו, שחסרה אצלו עבודת המוחין, ועבודתו אינה אלא מצד אהוי"ר הטבעיים²².

בסגנון אחר קצת: "תריס הכפוף" מורה על תכלית היירידה וההתלבשות בעניני העולם ע"י השימוש בהם להנאתו, ובהתאם לכך, גם העבודה בקיום התומ"צ היא באופן ד"תריס הכפוף", "כתריס בפני הפורענות", שמשמש בהם כדי שייגנו עליו במלחמת היצר.

ובמצב כזה – יש נתינת מקום ואפשרות לכל עניני טומאה, ועד לטומאת מרס, טומאת זיבה, שהיא דרגא היותר תחתונה בטומאה – לא רק טומאה (עבירה) מצד הטבע (כרוב עניני טומאה, ועד לטומאת מת ש"בעטיו של נחש"²³ נעשה טבע העולם), אלא גם באופן שנתגשם ונשקע בחומריות גם בלא חמימות התאורה – זיבה באבר מת²⁴.

עצמה) – "ששוכבין עליו"¹⁴. ובזה מרומז שהירידה וההתלבשות בעולם היא באופן שעניני העולם תופסים מקום בהרגשתו להשתמש ולהנות מהם¹⁵, ועד להנאה של שכיבה, שיתכן שכל מציאותו מונחת ומושקעת ("שוכבת") בעניני העולם¹⁶.

ובהתאם לכך גם העבודה היא ע"י "תריס הכפוף" – שבוה ישנם ב' פרטים:

(א) "שמקיף את האדם משלש רוחות" – דכיון שהמנגד הוא בכל תוקף מציאותו, וצריך ללחום עמו כדי לנצחו, יש גם צורך בהגנה הכי גדולה, ע"י מגן שמקיף את האדם משלש רוחות.

(ב) "ששוכבין עליו במלחמה"¹⁷ – שהעבודה (המלחמה) עצמה היא באופן של שכיבה, היינו, ירידה והתלבשות בעניני העולם, שמתבונן¹⁸ בדרגת האלקות המלוכשת בעולם, שהחיות האלקי הוא המציאות האמיתית דהעולם, משא"כ הגשמיות והחומריות שמצד עצמם הם בחי' מות רע¹⁹, וכיו"ב.

14) ומ"ש "ששוכבין עליו במלחמה" – פירושו בזמן המלחמה, ולא בעת הלחימה, היינו, שהשכיבה אינה שייכת להמלחמה עצמה, כפשוט.

15) ופשיטא – שאין זה באופן שכל המציאות רעניני העולם אינה אלא כדי לעשות מהם עניני קרשה.

16) כולל גם שבעת השכיבה הראש והרגל שוים, היינו, שהמוח אינו שליט על הלב.

17) ועפ"י יומתק הלשון "ששוכבין עליו במלחמה", ולא בזמן המלחמה, וכיו"ב (ראה לעיל הערה 14) – שהמלחמה עצמה היא במצב של שכיבה.

18) ראה סה"מ עת"ר ס"ע יט ואילך.

19) ולמטה מזה – התבוננות מיוחדת (בפ"ע) בשפלות התחתון (ראה תניא פ"ר: "לשית עצות בנפשו להיות מואס ברע... כל העונגי... סופן לירקב ולהיות רמה ואשפה").

20) פנימיות המוחין, שאינם נשפלים בהמרות. כי אם, שהמדות נמשכים ממילא אחר המוחין. והם בבחי' התפעלות כלתי מורגשת ובבחי' ביטול כמו המוחין (ראה סה"מ שם ע' יג ואילך).

21) חיצוניות המוחין, שזוהו נמשכים אהוי"ר שבהתגלות הלב, בבחי' מורגש – שהם למטה מהמדות שנמשכים ממילא אחר המוחין, שהם בבחי' פנימיות הלב, משא"כ אהוי"ר שבהתגלות הלב הם בבחי' חיצוניות הלב (סה"מ שם).

22) ראה תניא ספט"ז. ספ"ח. ועוד.

23) שבת נה, ב.

24) ראה גם אה"ת ישלח רמז, ב.

המלחמה²⁹ — כדיוק הלשון "שלא יכהו חבירו"³⁰.

(ב) עבודתו אינה באופן של שכיבה (שהרי התריס הקטן אינו ראוי לשכיבה), אלא באופן של עמידה — שאינו יורד ומתלבש בענייני העולם, להתבונן שהמציאות האמתית דהעולם היא האלקות שבו, וכיו"ב, אלא מתבונן ומאיר אצלו בחי' האלקות שלמעלה מהעולם, דכולא קמי' כלא חשיב. ובאופן אחר — שעבודתו היא עבודת המוחין עצמם (עמידה), ולא בהשפלה במדות (ישיבה).

אבל, גם כאשר עבודתו היא כדוגא נעלית, בהתבוננות בדרגת האלקות שלמעלה מהעולם, דכולא קמי' כלא חשיב — כיון שאינו בבחי' ביטול לגמרי, אלא נרגשת מציאותו, "יש מי שהוא אוהב"³¹, ולא עוד אלא שעניני התומ"צ נעשים כלי תשמיש בשבילו "להגן .. שלא יכהו חבירו"³², הרי, כל זמן שנרגשת מציאותו (אפילו מציאות דקדושה) יש מקום למציאות התחתון שבו (שמצ"ע לא נתברר עדיין³³), ולכן

[ויש לומר, שענין זה הוא באופן ד'מדה כנגד מדה'²⁵ — דכיון שעבודתו היא בלא חיות, בלא המוחין (לא המוחין מצ"ע, עמידה, ולא המוחין כפי שנשפלים במדות, ישיבה) שנקראים "חיהי"²⁶, לכן, גם הנפילה היא כאבר מת, ללא חיות].

ה. "שמחשקין בו בקונפון":

"תריס (מגן) קטן .. שאינו כפוף" — אינו ראוי לשכיבה, היינו, שעניני הגוף ונה"ב וחלקו בעולם אינם תופסים מקום אצלו להשתמש ולהנות מהם (ובפרט) באופן של שכיבה, וטעם הדבר — כיון שנמצא "בשדה של עמק המלך", היינו, שנרגש אצלו (עכ"פ באופן יורד, ב"עמק") הגילוי של המלך (הקב"ה), שכולא קמי' כלא חשיב, ובמילא, אין תפיסת מקום למציאות העולם.

ובהתאם לכך, גם העבודה היא באופן ש"מחשקין בו בקונפון" — שנרגש אצלו שאין זו מלחמה ממש, כי אם, מחשק של מלחמה, ולכן:

(א) אינו זקוק לתריס הכפוף שמגין משלש רוחות, אלא מספיק לו "תריס (מגן) קטן", ולא עוד אלא שאוחז ה"תריס קטן" "בידו השמאלית", היינו, שפעולת ההגנה היא רק "בידו השמאלית", יד כהה"ז. זאת ועוד: "מחשק המלחמה" הוא (נוסף לכך שהעולם אינו תופס מקום לגבי התגלות המלך) גם בגלל שידוע ומרגיש שהכוונה במציאותו של המנגד אינה אלא כדי לגלות כחו²⁸ שמנצח במשחק

29 ראה זח"ב קסג, א. תניא ספ"ט. ספכ"ט.
30 ריומתק יותר ע"פ מ"ש כ"ק ארנ"ע בהגהותיו לסירונו של רבינו הוקן (סירונו תו"א רמג, ב. סירונו עם דא"ח שיט. ב) בפירוש "זאהבת לרעך כמון" — ש"רעך" קאי על בחי' התורה, "הלא את עשור ליעקב", "לברר בחי' התורה שתחעלה כמו התיקון כו", ועד"ז י"ל בנרד"ר, שנרגש אצלו (נוסף על הכוונה לגלות כחו כנצחון המלחמה) גם שרשו של המנגד — בעולם התורה.

31 תו"א ויקהל (בהוספות) קיר, ד. וראה תניא פל"ה. ובכ"מ.
32 אלא, כיון שאין זו מלחמה ממש, כי אם, כמשחק של מלחמה — מספיק "תריס קטן", היינו, שהשימוש בענייני התומ"צ להגנתו הוא בקטנות, ובמשך זמן קטן.
33 ומצר זה יש עליו באופן העבודה ר'תריס הכפוף" — שמכבר מציאותו של התחתון ע"י התייה ההתלבשות בגרדי התחתון, משא"כ כשעבודתו היא

25 סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
26 סה"מ תרנ"ג ע' רכח (בשם הארז"ל). המשך תעריב ח"א ע' ט. שא (בשם הע"ח). סה"מ תש"ח ע' 161 (ובהערה כו שם).
27 תצאכר"כ שהתעסקות בענייני העולם היא בידו השמאלית בלבד, ע"ד מארז"ל "שמאל (שענינה ברכים של) רוחה" (סוטה מז, א. וש"ג).
28 ראה גם לקמן ס"ח וכהערה 41.

היינו, שעבודתו אינה כדי שהוא ינצח במלחמה (כיון שאינו מציאות לעצמו), כי אם, ש"הערביים עושים לדיצה ולשמחה ולשחוק", עושים או נעשות נח"ר שמחה ותענוג להקב"ה.

וכיון שנמצא בתכלית הביטול, שאינו מציאות לעצמו כלל — אין נתינת מקום לענין של היפך הטהרה — "טהורה מכלום".

ז. ויובן כתוספת ביאור — בהקדם המכואר בדרושי חסידות³⁸ בענין הקניגיא שעתיך הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבוא³⁹, שכללות העבודה למטה הוא כמשל הצחוק שהשרים והמלכים⁴⁰ עושים שמעמידין ב' חיות ונלחמים יחד ועושין תחבולה מן הצד שינצח הא' לזולתו כו' — שענין זה יכול להיות בג' אופנים:

(א) מלחמה ממש — שהאדם הלוחם אינו יודע ומרגיש שזהו משחק דהשרים והמלכים, ונדמה לו שזוהי מלחמה ממש, ולכן עבודתו בקיום התומ"צ היא באופן ד"תריס הנפון⁴¹, "תריס בפני הפורענות" ממש, הגנה במלחמה ממש.

(ב) משחק של מלחמה — שיודע ומרגיש שזהו משחק השרים והמלכים, אבל תוכן המשחק הוא מלחמה, היינו, שנגרשת גם מציאות האדם (ה"שחקן") הלוחם במלחמה, ורצונו וכוונתו שהוא ינצח במלחמה, ולכן עבודתו בקיום התומ"צ היא באופן ש"תריס .. בידו .. להגן .. שלא יכהו חבירו", כלי תשמיש להגן ב(משחק)מלחמה (אבל רק "תריס קטן", כיון שאין זה אלא משחק של מלחמה).

יש אפשרות לענין של טומאה — "טמא טמא מת", היינו, לא טומאת מדרס עי"ד שנתגשם ונשקע בחומריות ח"ו, כי אם שאר עניני טומאה, עד לטומאת מת שהיא מצד טבע העולם.

ו. "דיצת הערביין":

"תריס קטן ביותר" שאינו כלי תשמיש לאדם — מורה על הביטול בתכלית, שאינו מציאות לעצמו כלל, להיותו בבחינת "ערביים" דקדושה, שמשתחוים³⁴ לאבק שע"ג רגליהם³⁵ — תכלית הביטול ד"נפשי נעופר לכל תהי"ם³⁶, ועבודתם אינה אלא "לדיצה ולשמחה ולשחוק", לעשות נח"ר שמחה ותענוג להקב"ה שנתאוהו להיות לו דירה בתחתונים³⁷.

ויש לומר שנקראים "ערביים" גם מלשון עריכות — ע"ש שהם המביאים העריבות (דיצה שמחה ושחוק) דהקב"ה, ובאופן שהעריכות דהקב"ה נעשית העריבות שלהם ("דיצת הערביים"), כיון שאינם מציאות לעצמם, וכל מציאותם (ובמילא גם השמחה והתענוג שלהם) אינה אלא המציאות (השמחה ותענוג) דהקב"ה.

ובהתאם לכך, גם העבודה היא באופן ד"תריס קטן ביותר" — שענין ה"תריס" (ההגנה) שבקיום התומ"צ הוא "קטן ביותר", שאינו כלי תשמיש בשבילו,

באופן שמציאות התחתון אינה תופסת מקום אצלו בגלל הגילוי מלמעלה, לא נתבררה מציאותו של התחתון, ומצד מציאותו (במצב שלא יאיר אצלו האור האלקי) ישנה האפשרות למצב היפך הטהרה.

(34) ויש לומר שרומז גם להשוואת הראש והרגל למעלייתא — שמצד גורל הביטול לא ניכר אצלו חילוק בין ראש (שכל) לרגל (מעשה).

(35) ב"מ פו, ב. פרש"י וירא יח, ד.

(36) נוסח תפלת "אלקי נצור" שבסוף תפלת

העמידה (בדכות יו, א).

(37) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו.

ובכ"מ.

(38) ראה תר"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך.

שעה"ח לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך. ובכ"מ.

(39) ויק"ר פיי"ג, ג. ועוד.

(40) תפ"ז יומתק ביותר דיוק הלשון "בשרה של

עמק התלד".

באופן ש"משחקין בו בקונפון", משחק של מלחמה.

אבל, גם בדרגה זו יש עדיין איזה ערך ותפיסת מקום למציאות העולם – כיון שעל ידו מתגלה כחו ית' הבלתי מוגבל שנמשך ויורד למטה⁴¹, ועד כדי כך, שבגלל זה נופל עליו השם "חבירו". וכיון שכן, הרי מצד גרדי התחתון (שמצ"ע לא נתברר עדיין⁴²) נשאר עדיין נתינת מקום לענין דהיפך הטהרה שמצד טבע העולם – "טמא טמא מת".

ומצד מהותו ועצמותו ית' שלמעלה גם מבחי' סוכ"ע – אין תפיסת מקום כלל למציאות העולם, דכיון שכל ענין ההתהוות אינו בגלל השטעם (לגלות העדר הגבלת האור, שבדרגה זו יש איזה ערך ותפיסת מקום להבריאה), כי אם, מפני שנתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, "תאוה" (כביכול) שלמעלה מטעם, אין שום ערך ותפיסת מקום להעולם, וכל ענינו אינו אלא שנתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. ובהתאם לכך, גם עבודת האדם (מצד בחי' היחידה) היא בתכלית הביטול ללא הרגשת מציאותו, כי אם, "דיצת הערביין", לעשות שמחה ועריכות להקב"ה בלבד.

ט. עפ"ז יש להוסיף בביאור הענין ד"שלושה תריסין הם" – בעומק יותר: ידוע⁴³ שהכוונה העליונה היא שהענין דדירה בתחתונים יהי' לא רק מצד עצמותו ית', אלא גם מצד בחי'

ג) התענוג של המלך הרואה משחק המלחמה – שלהיותו בתכלית הביטול שאינו מציאות לעצמו כלל, לא נרגשת מציאותו של הלוחם במלחמה, ובמילא, המכוון והתכלית אינו שהוא ינצח במשחק המלחמה, כי אם, השחוק והתענוג דהמלך הרואה משחק המלחמה, ולכן, עניני התומ"צ אינם כלי של תשמיש עבודו, כי אם, "דיצת הערביין", הדיצה והשמחה והעריכות דהקב"ה הרואה משחק המלחמה.

ה. ויש לומר, שג' האופנים בעבודת האדם (תריס הכפוף, ושמשחקין בו בקונפון, ודיצת הערביין) מתאימים ומכוונים ובשחוק האופנים והדרגות נאלקות – האור האלקי שבערך העולם, ממכ"ע, האור האלקי שלמעלה משייכות לעולם, סוכ"ע, ומהותו ועצמותו ית' שלמעלה משניהם (ודוגמתם בדרגות הנשמה – העבודה מצד בחי' נר"ג, העבודה מצד בחי' חי', והעבודה מצד בחי' היחידה).

הביאור בזה:

מצד האור האלקי שבערך העולם, בחי' ממכ"ע, שיורד ומתלבש בכל עולם ובכל דרגה לפי ענינו (ע"ד תריס הכפוף שמדוד לפי ערך מדת האדם משלש רוחות) – יש תפיסת מקום למציאות העולם, ובמילא, יש אפשרות להתגברות המנגד, ועד לתכלית הירידה ד"טומאת מדרס". ובהתאם לכך, גם עבודת האדם (מצד בחי' נר"ג) היא באופן של ירידה והתלבשות בעניני העולם, ובאופן של מלחמה ממש, ע"י "תריס הכפוף".

מצד האור האלקי שלמעלה מהעולם, בחי' סוכ"ע, שאינו יורד ומתלבש לפי ערך העולם אלא בבחי' מקיף (ע"ד "תריס .. עגול שאינו כפוף") – אין תפיסת מקום למציאות העולם, ובהתאם לכך, גם עבודת האדם (מצד בחי' חי') היא באופן שהעולם אינו תופס מקום, ככולא קמ"י כלא חשיב, והעבודה היא

41) רוגמתו בעבודת האדם – כיון שע"י הירידה למטה מתגלה כחה של הנשמה שגם בהיותה למטה ה"ה בתכלית ההתקשרות עם הקב"ה, נרגשת עדיין מציאותו של האדם העובר, שהוא המנצח במלחמה.

42) ומצד זה יש מעלה בעבודה שמצד האור האלקי שבערך העולם, שעל ידו נעשה כידור התחתון מצד גרדי התחתון.

43) ראה לקי"ש ח"ו ע' 19 ואילך. וש"נ.

י. ובהתאם לה"שלושה תריסין", ג' אופני העבודה בכיורוד הגוף ונה"ב והעולם ("כלים") שנתבארו בהתחלת סדר הלימוד ליארצייט — ישנם ג' אופנים בטהרה ("מקואות") שנתבארו בסיום סדר הלימוד ליארצייט:

(א) "הטביל בו את המטה אע"פ שרגלי שוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדמין" — טהרה בדרגא ד"מטה", מצב של שכיבה, ועד ש"רגלי שוקעות בטיט העבה", שנסקע בחומרות העולם (ע"ד "תריס הכופף טמא מדרס"), ואעפ"כ, "הטביל בו את המטה כו' טהורה מפני שהמים מקדמין" (להטביל הרגלים קודם שישקעו בטיט, ובמים הוטבלו).⁴⁴

(ב) "מקוה שמימיו מרודין כוכש אפילו חבילי עצים אפילו חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל" — שלאחרי הפעולה ד"כוכש כו' כדי שיתפחו המים", מתכסה במים כולו בבת אחת (דלא כבמטה שרגלי שוקעות בטיט העבה), אלא שצריך להשתדלות "כדי שיתפחו המים", היינו, טהרה ממצב של ירידה דטבע העולם בלבד (כנגד "שמשחקין בו בקונפון טמא טמא מת").

(ג) "מחט שהיא נתונה על מעלת המערה הי' מוליך ומביא במים כיון שעבר עלי' הגל טהורה" — שאין צורך לירד בעומק המקוה, אלא מספיק להניח המחט על מעלה העליונה דהמערה, ורק "מנענע המים"⁴⁵, כי, להיותו בחכלית הביטול ("מחט דקה וקטנה"⁴⁶), אין נתינת מקום לענין של טומאה ממש (כנגד "דיצת הערביין טהורה מכלום"), אלא, שכיון שסו"ס ירד ונמצא בעולם, יש צורך בענין של טהרה.

הגילויים, כמודגש בכך שישנם גם טעמי הבריאה, "כגין דישתמדעון לי"⁴⁴, ידיעת אלקות סתם, דרגת האלקות שבערך הבריאה (ממכ"ע), ו"שיתגלו שלימות כחותיו"⁴⁵, גילוי כחיות' הבלתי מוגבל, דרגת האלקות שלמעלה מהבריאה (סוכ"ע)⁴⁶, שעיי"ז נעשית ההכנה לגילוי העצמות, דירה לו ית' בתחתונים⁴⁷.

ובהתאם לכך, צריכה להיות גם העבודה בכל ג' האופנים ד"שלושה תריסין": "תריס הכופף" — כירור העולם ע"י ירידה והתלבשות בעיני העולם, העלאה מלמטה למעלה, שבוה מודגש העילוי דכירור התחתון מצ"ע; "ושמשחקין בו בקונפון" — ע"י גילוי והמשכת האור שלמעלה מהעולם, המשכה מלמעלה למטה, שבוה מודגש העילוי דהעדר הגבלת האור; ולאח"ז באים להעילוי ד"דיצת הערביין", מילוי התאווה להיות לו ית' דירה בתחתונים, שענין זה הוא למעלה וכולל ומחבר ב' המעלות גם יחד — הן העילוי דהעדר הגבלת האור, והן העילוי דכירור התחתון, שנוגש בו שכל מציאותו אינה אלא בשביל להשלים הכוונה דנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים.

ועפ"ז מוכן הדיוק בהקדמה "שלושה תריסין הם" (ועד"ז בשאר המשניות שבהמשך הפרק) — כדי להדגיש שצ"ל כל ג' אופני העבודה, ושלושתם יחד, שזהו גם העילוי ד"שלישי" (שלושה) שכולל ומחבר ב' הקוין יחדיו⁴⁸.

44 זח"ב מב, ב.

45 ע"ח בתחלתו (שער ההקדמות הקדמה ג).

46 ועד"ז בהטעם "לחטיב לברואיר" — בחי' האור, ו"כיוונו גדולתו" — בחי' הכלים (ראה לקו"ש שם הערה 69).

47 דאה גם לקמן הערה 73.

48 ועד"ז שמצינו שכל עניני בני" קשורים עם מספר שלושה — "אוריין תליתאי לעם תליתאי כו'" (שבת פח, א, ודאה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 110 יאילך).

49 פי' הרע"ב.

קובץ לימוד

עליו"י), כיון שכל מציאותו אינה אלא המציאות דלמעלה – "דיצת הערביין".

יב. והנה, נוסף על האמור לעיל שג' הבכות דמשנה האחרונה מתאימים ומכוונים כנגד ג' הבכות דמשנה הראשונה, אלא, שבמשנה הראשונה מדובר אודות אופני העבודה ובמשנה האחרונה מדובר אודות אופני הטהרה (כנ"ל בארוכה), מסתבר לומר, שבמשנה האחרונה עצמה כלולים כל הענינים (הן העבודה והן הטהרה), להיותה טיוט וחותם ("הכל הולך אחר החיתום"⁵²) דסדר הלימוד ליארציט.

ועפ"ז יש להוסיף בכיארור ג' הבכות דמשנה האחרונה דסיוס סדר לימוד ליארציט – שבכבא הא' מודגשת בעיקר הפעולה בהתחנות, "מטה .. שרגלי' שוקעות בטיט העבה" (כנ"ל ס"י), בכבא הב' מודגשת עבודת האדם, "יורד וטובל", ובכבא הג' מודגשת העלי' שנעשית ע"י העבודה, שנמצא במעלה הכי עליונה, ושם "עבר עלי' הגל טהורה", כדלקמן.

יג. בכבא הב' – "מקוה שמימי מורדין כובש אפילו חבילי עצים אפילו חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל" – יש לדייק: (א) למה לי' לאשמעינן תרווייהו – "אפילו .. עצים אפילו .. קנים", (ב) מהו הדיוק "חבילי עצים וחבילי קנים", (ג) הסיוס "יורד וטובל" לכאורה מיותר?

ויש לומר הכיארור בזה:

מי מקוה – רומזים על ההתכוננות הראוי', כמ"ש הרמב"ם⁵³ "רמז יש דכבר .. הביא נפשו במי הדעת". והטבילה במי המקוה רומזת על הביטול שנעשה כתוצאה מההתכוננות – "הבכך"

יא. ובהתאם לכך, ישנו גם חילוק במצב שלאחר גמר העבודה – כמודגש בדיוק לשון המשנה, שבכבא הא' נאמר "שהמים מקדמין" ובכבא הב' נאמר "שיתפחו המים", ובכבא הג' נאמר "עבר עלי' הגל":

בכבא הא' (כנגד "תריס הכפוף") – כיון שהעבודה היא מצד דרגת האלקות שבגורן העולם (ממכ"ע), שמתכונן ששיקר מציאות העולם היא (לא הגשמיות, אלא) האלקות שבו, נעשית הטהרה באופן ש"המים מקדמין", שהאלקות (רק) קודמת (במעלה) לגשמיות העולם, ועד שיש צורך בטעם על אפשרות הטהרה – "מפני שהמים מקדמין".

בכבא הב' (כנגד "שמשחקין בו בקונפון") – כיון שהעבודה היא מצד דרגת האלקות שלמעלה מהעולם (סוכ"ע), שהעולם אינו תופס מקום – נעשית הטהרה (לא רק באופן ש"המים מקדמין" בלבד, אלא גם) באופן ד"יתפחו המים", שהמים הם למעלה מהטובל בהם, ולכן "יורד וטובל" – בדרך ממילא, כיון שמציאותו בטלה ("טובל", טבילה אותיות הביטול⁵⁴) לגבי המים שלמעלה ("יתפחו") ממנו.

ובכבא הג' (כנגד "דיצת הערביין") קשורה העבודה עם מהותו ועצמותו ית' (שלמעלה ממכ"ע וסוכ"ע) – שמצדו ישנם ב' המעלות גם יחד, הן מעלת הגילוי והן המעלה שהגילוי חודר במציאותו, שזוהו"ע ד"עבר עלי' הגל", שהגילוי שלמעלה ממציאותו ("עבר עלי'") קשור וחודר במציאותו⁵⁵ ("עבר

50) סידור (עם דא"ח) בכונת המקוה בסופו (קנט, סע"ד).

51) ע"ד המבואר במק"א בפירושו "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים חסטים" – שה"מכסים" הוא יותר מן ר"מלאה" (ראה בארוכה "הדרן על הרמב"ם" תש"ו ושי"ג).

52) ברכות יב, א.

53) הל' מקואות בסופו.

בהתבוננות (מים) הביטול והקב"ע, שזהו"ע ד"אבנים", בחי' דומם, "שויתי ודוממתי"⁵⁹, ועי"ז טובל ונטהר, אלא עוד זאת, שנטהר אפילו ע"י נתינת "חבילי עצים" – "עצים", צומח, קאי על המדות⁶⁰, ו"חבילי עצים", שלא מספיקה מדה אחת (כי במדה אחת לא ינצח את היצה"ר), אלא צ"ל כל המדות⁶¹, היינו, שעבודתו היא בהקרמת האהבה והיראה (הכוללים כל המדות) לאלקות; אלא שצ"ל "כובש .. כדי שיתפחו המים", "לכבוש עליהם (על העצים) אבנים כדי שיכנסו תחת המים"⁶² – שמוכרח⁶² לערב בהמדות (עצים) קב"ע (אבנים).

ובמדות יש ב' אופנים: (א) ע"י ההתבוננות⁶³ בדרגת האלקות השייכת לעולם, בחי' ממכ"ע (עלמא דאתגלייא) – אופן העבודה ד"תריס הכפוף", (ב) ע"י ההתבוננות בדרגת האלקות שלמעלה מהעולם, בחי' סוכ"ע (עלמא דאתכסייא) – אופן העבודה ד"משחקין בו בקונפון". וזהו החילוק שבין "עצים" סתם ל"קנים" – ר"ך כקנה⁶⁴, חלול בקרבו, עיקר גידולו על המים – עלמא דאתכסייא⁶⁵ (בחי'

בעבודה בפועל. וצ"ל מים⁵⁴ שכל גופו עולה בהם⁵⁵, כי, אם חלק מגופו לא מכוסה במים, ה"ז הוכחה שאין זה ביטול אמיתי.

ר"מקוה שחמיו מרודין" – ש"יש בו מ' סאה (ואעפ"כ) אין כל גופו מתכסה במים בבת אחת"⁵⁶, היינו, שבהתבוננות מצ"ע (מי המקוה) אין חסרון, שהרי "יש בו מ' סאה", ואעפ"כ, "אין כל גופו מתכסה במים", שאינו בטל.

[ובפרטיות יותר: בטבילה מעומד (מוחזן) – אם יטבול רגליו ישאר ראשו מגולה, או להיפך. ובטבילה מושכב (מדות) – אם יטבול צדו הימני ישאר צדו השמאלי מכוסה, או להיפך. וענינו בעבודה: בנוגע להתבוננות בשכל (טבילה מעומד) – יש לך אדם המבין בשכלו את הטוב לפניו (ראשו מכוסה), אבל אינו יכול להעמיד א"ע לנצח תאוותו בעשי' בפועל (רגליו מגולים), או להיפך – המצונן בטבע אבל חפשי ברעות (ראשו מגולה). ובנוגע למדות (טבילה מושכב) – יש מי שתקל עליו העבודה בקו ד"ימין מקרבת⁵⁶, מדת החסד, ותוקשה עליו העבודה בקו ד"שמאל דוחה⁵⁶, מדת הגבורה (צדו הימני מכוסה והשמאלי מגולה), או להיפך⁵⁷].

וטעם הרבר – כיון שחסר אצל בהענין דקבלת עול.

ולכן: "לא מבעיא אבנים"⁵⁸, שמניח אבנים במים ויורד וטובל, היינו, שמערב

59) תהלים קלא. ב.
60) תו"א בראשית ד, א. וראה ספר הערכים חב"ד מע' אדם ס"ז (ע' קמח). וש"נ.
61) כידוע בענין "תאספו שמה כל העדרים" – "כל העדרים דייקא היינו התכללות המדות כו" (ראה לקו"ת ואתחנן ה, א. ועוד).
62) תפ"ז יומתק שאין זו עצה טובה בעלמא שמשמיענו התנא אף להתנהג כדי שיתפחו המים, אלא, שפעולת הכבישה הו"ע עיקרי בעבודה.
63) תוסף על החילוק מצד ההתבוננות – מקור המדות, יש חילוק גם מצד מהותם – (א) ע"ד מדות דתהו, (ב) ע"ד מדות דתיקון, והשייכות ל"עצים" ו"קנים" – ע"פ מארד"ל (תענית כ, ב) "לעולם היא אדם רך כקנה ואל היא קשה כאוד" (וראה ד"ה לעולם היא אדם רך כקנה תשי"ג (סה"מ תשי"ג ע' 72 וראלך)).
64) נסמן בהערה שלפנ"ז.
65) ראה ב"אה"ז לארהאמ"צ פקודי (נח, ב) ד"ה ולזמין.

54) הן במקוה, והן במעיין.
55) ערובין ד, ב. ועוד. רמב"ם הל' מקואות רפ"ד.
56) נסמן לעיל הערה 27.
57) וע"ד שמצינו במתן-תורה שבני ישמעאל לא רצו לקבל הציווי "לא תנאף", ובני עשו לא רצו לקבל הציווי ד"לא תרצח" ו"ח"ג קצב, ב. וראה ספרי ברכה לג, ב).
58) פי' הר"ש והרא"ש.

פעולתה⁷¹ בחיבור ותפירת עליון ותחתון.

ובפרטיות יותר – יש בנפעולת (ה) "מחט" ב' ענינים: (א) בקצה הא' – חודה של המחט שעל ידה נעשה הנקב בצדי הבגד הנתפר, (ב) ובקצה הב' – נקב עבור החוט שעל ידו נעשית התפירה והחיבור. וענינם בעבודה: חודה של המחט שמנקב הבגד הנתפר – קאי על פעולת הביטול בהתחתון (ביטול החומריות והכשרת הגשמיות להמשכת וגילוי אלקות)⁷², והחוט התופר – קאי על עניני התומיץ שעל ידם נעשית ההמשכה והגילוי דבחי' הקו וחוט⁷³ ("האי⁷⁴ חוטא יקרא קדישא")⁷⁵.

"מחט שהיא נתונה על מעלת המערה" – דעם היות שירירת הנשמה ("מחט") למטה היא "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא"⁷⁶, שירדת ל"מערה", מ"מ, ירידה זו היא צורך עלי', שעייז מתעלית לדרגא נעלית יותר מכמו

סוכ"ע). וכיון שיש בזה מה שאין בזה (מעלת הגילוי מלמעלה ומעלת בירור התחתון)⁶⁶ – נקט תרומיה: "אפילו חבילי עצים אפילו חבילי קנים".

והבחינה⁶⁷ שהועילה העבודה ד"נוכש.. חבילי עצים.. חבילי קנים" – ש"ורד", ירידה מגסותו אפילו בדקות דדקות. ואז מבטיחה מתניתא מלכתא⁶⁸ "וטובל" – ביטול במי הדעת טהור.

ונמצא, שבכבא הב' מודגש ענין הביטול שבעבודת האדם – שעל ידו באים לשלימות העבודה באופן ד"דיצת הערביין טהורה מכלום".

יד. ובכבא הג', סיום וחותם ממש דסדר הלימוד ליארציית, מבואר הו"ט הכל והעילוי שנעשה ע"י כללות העבודה – "מחט שהיא נתונה על מעלת המערה הי' מוליך ומביא במים כיון שעבר עלי' הגל טהורה":

"מחט" – ענינה לתפור ולחבר שני דברים, וענינו בעבודה – התפירה והחיבור דעליון ותחתון, שיהי' הגילוי למטה כמו למעלה⁶⁹. וכיון ששלימות החיבור דעליון ותחתון נעשה ע"י ירידת הנשמה בגוף⁷⁰ לעשות לו ית' דירה בתחתונים (דירה למהותו ועצמותו ית' בתחתון שאין תחתון למטה ממנו) – נקראת הנשמה בשם "מחט", ע"ש

71 תע"ד כביכול שמצינו אצל הקב"ה – "לפי מעשי אני נקרא" (שמו"ד פ"ג, ו), ודוגמתו בהנשמה – "חלק אלקה ממעל ממש".

72 יש לומר, שביטול החומריות הוא הכיורוד ד"טמא מדרס" (ירידה למטה מטבע העולם), והכשרת הגשמיות הוא הכיורוד ד"טמא טמא מת" (טבע העולם).

73 וראה לקו"ת שם (ובכ"מ) שרוקא ע"י הקדמת ההמשכה והגילוי דבחי' הקו תהי' גם המשכת וגילוי בחי' המקיף (סוכ"ע) שלמעלה מהקו, עד להמשכת וגילוי בחי' העצמות – באופן שיומשך למטה בפנימיות, שמציאות התחתון נעשית ירידה לעצמותו ית', שעייז נשלמת הכוונה דנחאוה הקב"ה להיות לו ירידה בתחתונים – "דיצת הערביין".

74 זח"ג קלר, א.

75 כמורגש במצות ציצית (השקולה כנגד כל המצות, כמש"נ "וראיתם אותו חכרתם את כל מצות ה'" (ס"פ שלח ובפרש"י)) – שעושים נקב בצדי הבגד, ובתוך הנקב מכניסים חוטי הציצית (ראה לקו"ת שם).

76 ע"פ ל' חז"ל – תגינה ה, ב.

66 ראה גם לעיל הערות 33-42.

67 הצורך ב"בחינה" – כיון שעד עתה הי' חסר אצלו בענין זה.

68 כתובות סא, ב.

69 ראה לקו"ת קורח נה, א. ובכ"מ.

70 נוסף לכך שחיבור הנשמה בגוף הוא חיבור עליון ותחתון, שהרי, הנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש", ומתלבשת בגוף היחוד תחתון משאר הנבראים שבעולם, שלכן נשתנה יצירתו משאר הנבראים, שכולם נבראו עם הנפש, מלבד האדם שנברא גופו תחלה עפר מן האדמה בלא נפש (ראה תו"א בראשית ג, ד ואילך. תו"ח שם ית, ד ואילך. ועוד).

תתעלה הנשמה לדרגא נעלית יותר מכמו שהיתה לפני הירידה⁸². ובשביל זה מספיק שיעבור הגל על המחט כשנמצאת על מעלת המערה, היינו, לא בריבוי ועומק ה"מים רבים" עד שיש צורך לשלול ש"לא ישטופה" ח"י⁸³, כי אם, "על מעלת המערה", שיש בה מעט מים, ו"עבר עלי' הגל", לשון יחיד (ולא "כל .. גליך"). ועאכו"כ בעקבתא דמשיחא, לאחרי כל הענינים הבלתי רצויים שעברו בני" במשך כל הדורות, "כל משברין וגליך עלי עברו", ונמצאים כבר "על מעלת המערה", בסמיכות ממש להציאה מה"מים רבים".]

ועי' "טהורה"⁸⁴ — לא רק "טהורה מכלום", טהרה מענין של טומאה, אלא "טהורה" סתם, טהרה בטהרה, ועד לשלימות הטהרה⁸⁵ — באופן נעלה יותר (ועד לעילוי שבאי"ן ערוך) לגבי הטהרה והנשמה לפני ירידתה למטה, שעז"נ "נשמה שנתת בי טהורה היא", ששרשה מבחי' טהירו עילאה⁸⁶ — לא רק "טהורה היא", שנוגשת מציאותה של הנשמה ("היא"), אלא "טהורה" סתם, שנעשית חד ממש עם הטהרה דהקב"ה⁸⁷, ישראל וקב"ה כולא חד⁸⁸.

שהיתה לפני הירידה למטה — "על מעלת (הכי עליונה ד) המערה".

ועלי' זו נעשית ע"י העבודה בקיום התומ"צ באופן ד"הי מוליך ומביא" — שהעבודה היא בב' הקצוות דרצוא ושוב (העלאה והמשכה)⁷⁷, שבזה מודגש שעבודתו אינה מצד גרדי מציאותו וטבע נפשו (בקו של העלאה או בקו של המשכה), אלא באופן של ביטול לקיים רצון הקב"ה⁷⁸.

וכדי שעבודתו תהי' באופן ד"מוליך ומביא" (למעלה מגדרי מציאותו וטבעו) — צ"ל "מוליך ומביא) במים", הצי"ל (ביטול) "במים", מי הדעת⁷⁹, תורה⁷⁹, ובאופן ש"עבר עלי' הגל", ש"מי הדעת" מכסים מציאותו וחודרים במציאותו (כנ"ל סי"א).

[ועוד י"ל בפירוש "שעבר עלי' הגל" — ע"ד מ"ש "כל משברין וגליך עלי עברו"⁸⁰, דקאי על הבלבולים דעוה"ן (ובפרט בזמן הגלותי⁸¹) באופן ד"מים רבים", אשר, ע"י ירידת הנשמה לעוה"ן שיש בו "מים רבים" המבלבלים כו',

77) ולא "בקימא רחר סמכא" (לשון האר"ר בתלחה (זח"ג כזו, ב). וראה תורת לוי"צ ע' שג).

78) ע"ד המבואר בתו"א (תלדות יט, ב ואילך) בפ"י מארח"ל (ע"ז יח, א) "מה אני לחיי העוה"ב, א"ל בלום מעשה בא לידך כו'" — שכאשר עבודתו היא גם היפך טבעו, מוכח, שעבודתו היא בשלימות, ללא תערובת טבע נפשו, עיי"ש (ועיי"ג רמב"ם הל' דעות פ"א ב ובנו"ס).

79) כ"ן המצוות — כיון שנתלבשו בדברים גשמיים ממש, ועד שצ"ל בהם ענין של כירור חיכוך (ראה לקו"ת ואתחנן ט, ד. ובכ"מ), ה"ה שייכים לגרדי העולם, משא"כ תורה, שגם בירידתה למטה נאמר "הלא כה דברי כאש", "אין מקבלין טומאה" (ברכות כב, א), ה"ה למעלה מגדרי העולם.

80) תהלים מב, ח. יונה ב, ד. וראה גם יבמות קכא, א.

81) רש לומר ש"גל" הוא גם מלשון "גלות", אבל גם מלשון גילוי (ול"ג כעומר. וראה לקולוי"צ אג"ק ע' שגב ואילך. ועוד).

82) דאה תו"א ר"פ נח. סה"מ מלוקט ח"א ע' רעג ואילך. וש"נ.

83) כמודגש ב"מחט" כפשוטה — "שהמחט דקה וקטנה וירא פן תפול במים" (פי' הרע"ב).

84) להעיר מרמב"ם סוף הל' מאבלות אסורות: "מביא קדושה וטהרה יתירה .. לשם הקב"ה" (וראה לקו"ש שמיני תשמ"ט, שטהרה זו באה לאחרי שלימות העבודה (שאורות) מרוב בסוף הל' טומאת אוכלין) ד"טהרת הגוף ממעשים הרעים .. קדושת הנפש מן הרעות הרעות".

85) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פט, ד ואילך.

86) ראה לקו"ת כחוקותי מו, סע"ד ואילך. ר"פ דברים. ובכ"מ.

87) רש לומר, שענין זה נרמז גם ב"דיצת הערבין טהורה מכלום" — שהטהרה היא לא רק מענין של טומאה, אלא "מכלום", גם מאיזה ענין של מציאות, כי כל מציאותה והשמחה וההענוג שלה אינה אלא

הנפילה ממדרגה הראשונה קודם שיגיע למדרגה העליונה, שהנפילה עצמה היא חלק מהעלי" — "וקם"⁹⁴. ועפ"ז י"ל, שב' הענינים שבטבילה בנהר דינור (ההכנה לעלי" ע"י הנפילה מדרגתו הקודמת, והתחלת העלי", "וקם") הם כנגד ב' הענינים ד"טמא מדרס" (ענין של נפילה) ו"טמא טמא מת" (ההכרח שבהקדמת הנפילה לצורך העלי" ע"פ טבע העולם).

והשלמות האמיתית היא — שגם בדרגא ששייכת מיתה וטומאה פועלים חיים וטהרה⁹⁵, ועד לשלימות החיים והטהרה דהגוף הגשמי — בתחיית המתים, שגם המתים (אבי אבות הטומאה) יטהרו ויחיו⁹⁶, ע"י ההמשכה והגילוי דבחי" "שלשה"⁹⁷, קו האמצעי שעולה עד הכתר, ועד למהותו ועצמותו ית', שלמעלה מהגדרים דטומאה וטהרה מות וחיים, ועד שטומאה וטהרה מות וחיים הם בשוה⁹⁸.

ועוד והוא העיקר — שתיכף ומיד ממש יקריים היעוד "הקיצו ורננו שוכני

טו. ויש להוסיף ולבאר השייכות המיוחדת ליום המיתה (נוסף על גמר ושלימות כללות העבודה בעלמא דין) — כיון שג' אופנים הנ"ל ישנם גם בשייכות לענין המיתה: (א) מיתה בגלל חטא⁹⁹ (ירידה גם בנוגע לטבע העולם) — ע"ד "טמא מדרס", (ב) מיתה בעטיו של נחש (מצד טבע העולם) — "טמא טמא מת", (ג) "לא שלט בהן מלאך המות"¹⁰⁰, ועד ש"לא מת"¹⁰¹ — "טהורה מכלום".

ועד"ז ביארצייט, שבו נעשית עליית הנשמה מעולם לעולם ע"י הטבילה בנהר דינור והעלי" בעמוד שבין ג"ע לג"ע¹⁰² — שהטבילה בנהר דינור ענינה לבטל הענינים דהעולם הקודם שנחשבים כמו ענינים בלתי־צויים ביחס להעולם היותר נעלה, ע"ד וברוגמת ענין הטומאה ("טמא מדרס", ו"טמא טמא מת"), והעלי" בעמוד שבין ג"ע לג"ע ענינו רק עלי" והתכללות במדרגה העליונה (כיון שכבר נתבטלו הענינים שלפנ"ו), ע"ד הענין ד"טהורה מכלום".

ובפרטיות יותר: הטבילה בנהר דינור היא לא רק הכנה והקדמה לעלי", אלא יש בה גם ענין של עלי", ע"ד הענין ד"שבע יפול צדיק וקם"¹⁰³, דקאי על

המציאות והשמחה והתענוג דהקב"ה — "דיצת הערביין".

ואעפ"כ, ענין זה מורגש בעיקר כהסיום וחוחם ד"טהורה" סתם, כי נוסף לכך שהפירוש הפשוט ד"טהורה מכלום" הוא ביחס לעניני טומאה כבי' הבכות שלפנ"ו, הרין, השליה ד"טהורה מכלום" (טהרה מענין של מציאות) מורה שיש קס"ד ואפשרות לענין של מציאות, משאי"כ "טהורה" סתם.

(88) ראה זחי"ג עג, א.

(89) ראה שכת נה, סע"א: אין מיתה בלא חטא.

(90) ב"ב יז, א.

(91) תענית ה, ב. סוטה יג, סע"ב.

(92) ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' לו. וש"נ.

(93) משלי כד, טז.

(94) תניא חינוך קטן בסופו.

(95) ולכן מרגישים גם שני הבכות שבהם מדובר אודות דברים שיכולים לקבל טומאה ("טמא מדרס", "טמא טמא מת") — כיון ששלימות העבודה היא לא רק בדרגא כור שאין בה נתינת מקום לענין של טומאה ("דיצת הערביין טהורה מכלום"), אלא גם בדרגות שיש נתינת מקום לענין של טומאה ("תורס הכפרף טמא מדרס, ושמשחקין בו בקונפון טמא טמא מת"). שגם בדרגות אלו פועלים ענין הטהרה — כסיום המשנה "דיצת הערביין טהורה מכלום", אשר, שלימות הטהרה היא ע"ז שמהפכים גם הטומאה לטהרה.

(96) ראה ספר הערכים: חב"ד מע' אבלות ס"ג (ע' מ"מא). וש"נ.

(97) ועפ"ז יש לבאר גם ההקדמה ד"שלשה תדיסין הם" (ועד"ז במשניות שלאח"ז) — כיון שהפרכת הטומאה ומות לטהרה וחיים נעשית ע"י ההמשכה והגילוי דבחי" "שלשה" (וראה לעיל לסי"ט).

עפר⁹⁸, "ומחה"⁹⁹ הוי' אלקים דמעה¹⁰⁰ מעל כל פנים".

(משיחות ש"פ עקב תשי"ז. ש"פ אחרי"ק תשכ"ד. כ"ף מניא תשנ"ט. כ"ד תשרי תשי"ג. אג"ק ח"ב ע"כ. מדה. שגא"ג)

98) ישעי' כו, יט.

99) שם כה, ח. וראה משנה סוף יומא. וראה גם

סה"מ מלוקט ח"ב ע' רעז ואילך. וש"נ.

100) יש לומר, שבכחוב "ומחה) הוי' אלקים

דמעה" מרומז תוכן הענין ד"שלשה תדיסין": "זמנה"

— בגימטריא קי"ט, שחסר אחד מק"כ צירופי שם

אלקים (ראה מאו"א מע' דמעה), היינו, חסרון (יורה)

לגבי טבע העולם ("אלקים" בגימטריא "הטכע") —

ע"ד "טמא מדרס"; "אלקים" — שלימות טבע

העולם, אבל עדיין יש מקום להמציאות ד"טמא טמא מת"; "הוי" — שם העצם, הקשור ומורה על מהותו ועצמותו ית', שעל ירו נעשית שלימות הטהרה (שגם הטומאה ומות מתהפכים לטהרה חזיים) — "טהורה מכלום".

בס"ד. הדרן על מסכתות ברכות ומועד קטן

.. הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום" (הנפטר מחבירו תחילה ואח"כ הנפטר מן המת), ובמסכת מו"ק נאמר "הנפטר מן המת .. לך בשלום, הנפטר מן החי .. לך לשלום" (הנפטר מן המת תחילה ואח"כ הנפטר מן החי)⁴.

ועוד שינוי – שבמסכת ברכות מוסיף (לאחרי ג' הבבות הנ"ל) ומסיים במאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם .. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", משא"כ במסכת מו"ק שסיומה וחותמה במאמר "תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו".

ב. גם צריך להבין בתוכן המאמר "תלמידי חכמים אין להם מנוחה .. בעוה"ב" – כקושיית המהרש"א:⁵ "יש לדקדק בזה דהא עוה"ב שזוכין לו הת"ח הוא כולו מנוחה, כמ"ש (בסוף מסכת תמיד) ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים?"

א. בסיום מסכתות ברכות ומועד קטן הובא המאמר "תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו" שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון", אבל בשינוי לשון: במסכת ברכות – "אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא", ובמסכת מו"ק – "אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא"³.

ונוסף על השינוי במאמר זה, ישנם עוד שינויים בהמשך המאמרים בסוגיא זו:

במאמר שלפניו – "היוצא מבית הכנסת לבית המדרש כו" זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון" – נאמר במסכת ברכות "היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה", ובמסכת מו"ק נאמר "היוצא מבית הכנסת לבית המדרש (ומוסיף) ומבית המדרש לבית הכנסת".

ובמאמר שלפני פניו – נאמר במסכת ברכות "הנפטר מחבירו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום

(4) הטעם הפשוט לשינוי זה, הוא, בגלל ההמשך למאמר שלפניו: "במסכת מו"ק מדובר לפני" אודות יציאת נשמה, ובהמשך לזה בא המאמר "הנפטר מן המת" (ולאח"כ "הנפטר מן החי"), ובמסכת ברכות מדובר לפני" אודות כבוד אכסניא, ובהמשך לזה בא המאמר "הנפטר מחבירו" (ולאח"כ "הנפטר מן המת"). אבל, כיון שבסוגיא זו ישנם שינויים נוספים, מסתבר לומר, שיש גם ענין כללי שקשור עם כל פרטי השינויים בהסוגיא (נוסף על הטעם הפרטי בנוגע לשינוי זה).

(5) תהלים כט, יא.

(6) בחדא"ג סוף ברכות.

(1) תהלים פד, ח.
(2) "לעולם הבא", ולא "בעולם הבא" כבברכות.
(3) וחילוק זה מודגש עוד יותר בפירושו רש"י (פשוטו של ש"ס, כדרכו בפירושו על התורה שפרש פשוטו של מקרא) ב"אין להם מנוחה" – שבברכות מפרש "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש" (הן בעוה"ז והן בעוה"ב), ובמו"ק מפרש "שהולכין מג"ע לרקיע ומרקיע לג"ע כו" * ("אפילו לעוה"ב").

(* כ"ה בפירושו רש"י שבגירסת העין יעקב.

בכמה¹¹, "יהיו פנויין בתורה
וחכמתה"¹².

ולכאורה י"ל שהחידוש ד"יום
שכולו שבת ומנוחה" הוא בהמנוחה
(גם – ואדרבה – בעיקר) ביחס
ללימוד התורה (חידוש לגבי המעמד
ומצב ד"תלמידי חכמים אין להם
מנוחה כו").

וכן משמע בלקוטי הש"ס
להאריז"ל¹³ בביאור המאמר "תלמידי
חכמים אין להם מנוחה כו", וז"ל:
"בעולם שלאחר המיתה ת"ח עוסקים
בתורה ועולין ממדריגה למדריגה
ומישיבה לישיבה.. כי כמו שהשי"ת
אין לו סוף כך תורתו אין לה סוף..
(אבל) לעתיד אחר התחי' יהי' להם
מנוחה ומלאה¹⁴ הארץ דעה כו".
כלומר: לאחר המעמד ומצב ש"אין
להם מנוחה.. בעוה"ב", ישנו מעמד
ומצב נעלה יותר – "יום שכולו שבת
ומנוחה", שאז תהי' להם מנוחה
בלימוד התורה¹⁵.

אבל, עפ"י נשאלת השאלה לאידך
גיסא:

כיון שהתורה אין לה סוף (כמו
שהשי"ת אין לו סוף כך תורתו אין לה
סוף), וככל שתגדל השלימות
בלימוד התורה יכולים וצריכים

וכותב המהרש"א: "וי"ל ע"פ
מ"ש' ויכל אלקים ביום השביעי, מה
הי' העולם חסר מנוחה באת שבת
כלתה ונגמרה מלאכה.. דהמנוחה
שם היא כילוי וסילוק מלאכה ופעולה,
וקאמר הכא בת"ח שהוא פעולת
השכל ועיון בעוה"ז ובעוה"ב דאין לו
מנוחה וכילוי מזאת הפעולה של עיון
השכלי אלא שתמיד פועל בה, והיא
בעצמה פעולת המנוחה דלעוה"ב
שהצדיקים יושבין ונהנין מזיו השכינה
בעיון השכלי".

וצ"ע בביאור זה, כי:

מנוחה מפעולה של מלאכה
כפשוטה שיוכלו לעסוק בפעולת
השכל והעיון בתורה – אינה חידוש
ד"יום שכולו שבת ומנוחה", כיון
שישנה (עכ"פ מעין זה) גם לפנ"ז –
כפי ש"הבטיחנו בתורה שאם נעשה
אותה.. יסיר ממנו כל הדברים
המונעים.. וישפיע לנו כל הטובות
המחזיקות את ידינו לעשות התורה..
כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים
שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים
ללמוד בחכמה"⁸, ואמרו חז"ל⁹
ש"בזמן שישראל עושין רצונו של
מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים",
ועד להשלימות בימות המשיח (לפני
יום שכולו שבת ומנוחה) שיקויים
היעוד¹⁰ "ועמדו זרים ורעו צאנכם
גו", "ימצאו להם מרגוע וירבו

11 רמב"ם שם ה"ב.

12 שם סוף הלכות מלכים ומלחמות ומלך
המשיח (פי"ב ה"ד) – סיום וחותם ספר הי"ד.

13 בסוף ברכות.

14 ישע"י יא, ט. וראה רמב"ם שם.

15 ועד"ז מבואר בכ"מ בדרושי חסידות
שלעתיד לבוא לא יהיו עוד עליות (ראה אוה"ת
ואתחנן ע' סז. המשך תרס"ו ע' יב (ע' קה. ועוד)).

7 בראשית ב, ב ובפרש"י.

8 רמב"ם ה"ל תשובה פ"ט ה"א.

9 ברכות לה, ב.

10 ישע"י סא, ה. וראה ברכות שם.

קובץ לימוד

שבת ומנוחה") (שבברכות ובמו"ק, יש להקדים תחילה ביאור כללות החילוק שבין ב' המצבים דמנוחה ("יום שכולו שבת ומנוחה") והעדר המנוחה ("אין להם מנוחה") בלימוד התורה — ע"פ ביאור החילוק שבין תוכן המסכתות תמיד (ועד"ז ברכות) ומו"ק [מסכת תמיד שסיומה "ליום שכולו שבת ומנוחה" (ועד"ז מסכת ברכות שסיומה בשלום, ענין המנוחה), ומסכת מו"ק שסיומה "תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעוה"ב"¹⁷], דיש לומר, שב' מסכתות אלו מורים על ב' אופנים בלימוד התורה, לימוד באופן של מנוחה (תמיד), ולימוד באופן של העדר המנוחה (מו"ק), כדלקמן.

ד. והענין בזה:

התורה נחלקת לתורה שבכתב ותורה שבעל פה ("פירושה"¹⁸): תורה שבכתב — ניתנה באופן שלא שייך שינוי גרעון והוספה בתיבותי' ואותיותי', לא חסר ולא יתיר. ותורה שבעל פה, "פירושה" — נתגלתה ונתבארה ע"י החכמים שדורשים כל תיבה וכל אות שבתורה (ע"פ י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם) שע"ז ניתוסף ריבוי גדול בתורה¹⁹, ועד שמוסיפים חידושים בתורה, כלשון חז"ל "תלמיד ותיק עתיד לחדש"²⁰,

להוסיף עוד יותר עד אין סוף — אין שייך מנוחה ביחס ללימוד התורה! ואולי י"ל, שגם "לעתיד אחר התחי' (ש)יהי' להם מנוחה" (לאחרי ש"אין להם מנוחה .. בעוה"ב") תהי' הוספה ועל"י בלימוד התורה¹⁶, אלא, שאז (ב"יום שכולו שבת ומנוחה") תהי' העלי' וההוספה עצמה באופן של מנוחה (ע"ד מ"ש המהרש"א): היא בעצמה פעולת המנוחה"), כדלקמן.

ג. ויש לומר, שב' המאמרים ד"תלמידי חכמים אין להם מנוחה .. בעוה"ב", במסכת ברכות ובמסכת מו"ק, הם (לא כפל של אותו ענין, אלא) ב' דרגות בעוה"ב:

במסכת ברכות (שבסיומה הובא מאמר זה לראשונה), מדובר אודות דרגא ראשונה ב"אין להם מנוחה .. בעוה"ב" — עוה"ב (ג"ע) שלפני "יום שכולו שבת ומנוחה" (כפי' האריז"ל), ובמסכת מו"ק (שבסיומה הובא מאמר זה בפעם השני'), מדובר אודות דרגא שני' (ונעלית יותר) ב"אין להם מנוחה .. לעוה"ב" — עולם התחי', "יום שכולו שבת ומנוחה", והחידוש בזה — שגם אז יהיו עליות ("אפילו לעולם הבא"), אלא שיהיו באופן של מנוחה (ע"ד פי' המהרש"א). וכדי לבאר פרטי הדרגות ד"אין להם מנוחה .. לעוה"ב" (לפני "יום שכולו שבת ומנוחה", ו"ליום שכולו

17 עיקר החידוש ד"אין להם מנוחה", גם "ליום שכולו שבת ומנוחה".

18 הקדמת הרמב"ם לספר היד בתחלתו.
19 "כמו למשל פרק השואל במס' ב"מ "נלקח" מאות וי"ז דוכי ישאל איש וי"ז מוסיף על ענין ראשון כו'" (לקו"ת דרושי שמע"צ פה, רע"א. ברכה צה, ד).

20 ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב

16 ולהעיר שבלקוטי הש"ס להאריז"ל מסיים (לאחרי שכותב ש"לעתיד .. יהי' להם מנוחה ומלאה הארץ דעה") "כל אחד לפי מדרגתו", שמוה גופא משמע שיש מקום לעלי' למדרגה נעלית יותר.

ומהחילוקים שביניהם — מצב של מנוחה ומצב של העדר המנוחה:

לימוד עניני התורה שכבר נמסרו ונתגלו ללא שינוי והוספה הוא לימוד של מנוחה, כיון שאינו מתייגע לסבור ולפלפל בקושיות ופירוקים לירד לעומק הסברות ולחדש הלכות. כלומר: אף שבודאי יש צורך ביגיעה רבה וישנה יגיעה רבה ללמוד ולידע "כל התורה שבע"פ המסורה לנו ונגלית לעין כל", "עד שנחקק היטב בזכרוננו כל התורה", מ"מ, דרך הלימוד דכל ענין וענין בפ"ע הוא באופן של מנוחה, ללא פלפול בקושיות ופירוקים, ולאחרי שלומד ויודע ענין זה, יש לו מנוחה מענין זה (ולאח"כ לומד ענין אחר).

משא"כ הלימוד לסבור ולפלפל ולחדש הלכות הוא לימוד של העדר המנוחה, כיון שבכל ענין וענין מפלפל בקושיות ופירוקים, סותר סברא הקודמת ומחדש סברא חדשה, ולאח"כ סותר הסברא החדשה ומחדש סברא נעלית יותר, ולא בא למצב של מנוחה, כיון שהולכים ומתחדשים אצלו סברות חדשות, "כמעין המתגבר"²⁹.

ה. ומרומז גם בהחילוק שבין

"לאפשא לה"²¹ (חידוש שמיוסד על כללי התורה).

ובהתאם לכך ישנם ב' אופנים בלימוד התורה (גם בתושבע"פ עצמה²²): (א) לימוד "כל התורה שבע"פ המסורה לנו ונגלית לעין כל"²³, ו"לחזור .. פעמים רבות .. כדי שיזכור היטב"²⁴, "עד שנחקק היטב בזכרוננו כל התורה"²⁵ — לימוד וקליטת וזכרון עניני התורה כפי שנמסרו ונתגלו, ללא שינוי והוספה, (ב) "לסבור סברות בהלכות ולפלפל בהן בקושיות ופירוקים לירד לעומק הסברות וטעמי ההלכות .. ולחדש חידושי הלכות רבות"²⁵, ש"אין קץ ותכלית לעומק טעמי ההלכות והפלפול בטעמיהן ובדרשותיהן .. (ש)עיי"ז יתחדשו ג"כ חידושי הלכות לאין קץ ותכלית"²³.

ובלשון חז"ל — ב' האופנים ד"ליגמר .. (ו)ליסבר"²⁶, "סיני ועוקר הרים", "מתון ומסיק חריף ומקשה"²⁷, "בור סוד שאינו מאבד טיפה .. (ו)כמעין המתגבר"²⁸.

ה"ד. שמו"ר רפמ"ז (ועוד — נסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252).

21 זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

22 נוסף על החילוק בין לימוד תושב"כ ללימוד תושבע"פ.

23 הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ה.

24 שם פ"ב ה"ג.

25 שם ה"ב.

26 שבת סג, א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ה. פ"ב ה"ב.

27 הוריות בסופה.

28 אבות פ"ב מ"ט.

29 ובפרטיות יותר — יש באופן הלימוד ד"ליסבר" גופא ב' אופנים: "מתון ומסיק" — ששוהה ומעייין יפה בעומק הסברות עד שבא למסקנת הענין, ואז נעשה אצלו מצב של מנוחה (כמו ב"סיני"), ו"חריף ומקשה" — פלפול יתורא, שעל כל ענין שכלי מעלה קושיות וסתירות בכח חריפותו, וכשמתרץ קושיותיו מקשה עוד, וחוזר חלילה כו' (ראה סה"מ קונטרסים ח"א קעג, א. סה"מ תש"ח ס"ע 123 ואילך).

קובץ לימוד

שעי"ז ניתוסף חידושי הלכות רבות ("כמעין המתגבר"), שלימוד זה הוא באופן של העדר המנוחה (כמודגש בהסיום "אין להם מנוחה").

ובהתאם לאופן לימוד התורה בעולם הזה בא השכר ("מדה כנגד מדה"³⁴) דלימוד התורה בעולם הבא³⁵ — כמודגש בתוכן הסיום דב' המסכתות:

הסיום דתמיד, "ליום שכולו שבת ומנוחה" — שכר על לימוד וידיעת התורה המסורה לנו כמו שהיא (ללא שינוי והוספה), לימוד באופן של מנוחה; והסיום דמו"ק, "תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעוה"ב"³⁶ — שכר על לימוד התורה באופן של פלפול לירד לעומק הסברות ולחדש חידושים, לימוד באופן של העדר המנוחה.

ו. והנה, ע"פ האמור, הענין ד"אין להם מנוחה" הוא נעלה יותר מהענין ד"יום שכולו שבת ומנוחה" [כשם שהשלימות דלימוד התורה היא (לא רק לימוד התורה המסורה לנו, אלא גם) לירד לעומק טעמי ההלכות ולחדש חידושי הלכות רבות אין קץ

(שמות ותוכן) המסכתות "תמיד" ו"מועד קטן"³⁰:

"תמיד" — מצב תמידי ללא שינוי ("סדר התמיד לעבודת בית אלקינו"³¹) — מורה על לימוד התורה באופן שהעיקר הוא לימוד וקליטת וזכרון עניני התורה כפי שנמסרו ונתגלו, ללא שינוי והוספה ("בור סוד שאינו מאבד טיפה"), שלימוד זה הוא באופן של מנוחה (כמודגש בהסיום "ליום שכולו שבת ומנוחה").

[ועד"ז מסכת ברכות — שמדובר בה אודות הברכות שחיובן בסדר התמידי והנהגת האדם, החל מברכות ק"ש ותפלה, ועד"ז הברכות על המזון ושאר ברכות הנהנין, ש"אלו התפלות והברכות הם קיומו של עולם תחת העבודה"³² (ע"ד ובדוגמת "סדר התמיד לעבודת בית אלקינו"), כמודגש בהסיום בשלום, ענין המנוחה].

ו"מועד קטן" — זמן (מועד מלשון זמן) שגדרו תנועה ושינוי (עבר הוה ועתיד), ובפרט זמן מיוחד ששוונה מהזמן הרגיל, חולו של מועד (בהתחלת המסכת), ועד לשינוי לגריעותא (דיני אבילות בסוף המסכת) שהכוונה בזה היא להפכו לטוב (כסיום המסכת במשנה) — מורה על לימוד התורה באופן של עיון ופלפול בקושיות³³ ופירוקים

(זח"ג קכד, ב (ברע"מ)) — ע"ד ובדוגמת הענינים הבלתי-ירצויים שבמסכת מו"ק.

(34) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ת, ב ואילך.

(35) כמארו"ל (פסחים ג, א. וש"ג) "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", שהפירוש בזה, שע"י לימוד התורה בעוה"ז זוכה ללמוד תורה בדוגא נעלית יותר שבאין-ערוך בעוה"ב (לקו"ת ואתחנן ו, ג. שה"ש כב, ד. ובכ"מ).

(36) כהלשון בסיום מו"ק (משא"כ בברכות, "לא בעוה"ז ולא בעוה"ב"), שבוה מודגש שמדובר (בעיקר) אודות קבלת השכר.

(30) ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 175 הערה 19.

(31) תמיד פ"ז מ"ג בסופה (ובפשטות — קאי על כללות המסכת).

(32) חדא"ג מהרש"א סוף ברכות.

(33) אע"פ שהקושיות מצד החסרון בהבנת הענין הם דבר בלתי-ירצוי, "קשיא מסטרא דרע"

כז"ל (ד"א 37), ולכן יתבטל המצב
דהעדר המנוחה, כי, סיבת העדר
המנוחה היא בגלל היגיעה וההשתדלות
לעמוד על אמיתת התורה, וכשעומדים
על אמיתת התורה בטל המצב דהעדר
המנוחה (כשם שבתורה עצמה לא
שייך מצב של העדר המנוחה), ואז
תהי' השלימות האמיתית באופן של
מנוחה — "יום שכולו שבת ומנוחה".

ז. וצריך עוד להבין:

מה עושים תלמידי חכמים "ליום
שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"
— באלף השביעי?

ובסגנון אחר: איך יתכן שדוקא
באלף השביעי³⁷, זמן הכי נעלה מכל
שית אלפי שנים דהוי עלמא, לא תהי'
הוספה בתורה אצל תלמידי חכמים?
זאת ועוד: כיון שגדר הזמן הוא
תנועה ושינוי (כנ"ל ס"ה), איך יתכן
שיהיו אלף שנה — זמן ארוך —
באותו מעמד ומצב ללא שינוי
והוספה!?

ועכצ"ל, שגם באלף השביעי יתוסף
בלימוד התורה דתלמידי חכמים בעילוי
אחר עילוי (ואדרבה: ההוספה באלף
השביעי תהי' באופן נעלה יותר מכל
הזמנים שלפניו, בעוה"ז ובעוה"ב),
אלא, שהעליות יהיו באופן של מנוחה,
"יום שכולו שבת ומנוחה".

ח. ויובן בהקדם הביאור בכללות
ענין החידוש בתורה — שעיקר הענין

ותכליתן — היפך המובן ממדרשי
חז"ל שתכלית השלימות היא "ליום
שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".
וכמפורש בלקוטי הש"ס להאריז"ל
ש"אין להם מנוחה כו" הוא "בעולם
שלאחר המיתה", אבל "לעתיד אחר
התחי' יהי' להם מנוחה" (כנ"ל ס"ב).
ועכצ"ל, שלאחרי השלימות דלימוד
התורה באופן ש"אין להם מנוחה"
(לירד לעומק הסברות כו') באים
לשלימות נעלית יותר ד"יום שכולו
שבת ומנוחה":

הטעם ש"תלמידי חכמים אין להם
מנוחה (מצד לימוד התורה בעיון
ופלפול בעומק הסברות) לא בעוה"ז
ולא בעוה"ב", הוא, לפי ש"אין קץ
ותכלית לעומק טעמי ההלכות כו",
"כמו שהשי"ת אין לו סוף כך תורתו
אין לה סוף", ולכן, לא מבעי שבעוה"ז
אין ביכולת לעמוד על אמיתת התורה
כמו שהיא לאמיתתה, מצד ההגבלה
וההעלם וההסתר דהגוף, אלא גם
בעוה"ב שאין בו ההגבלה וההעלם
וההסתר דהגוף, אי אפשר לעמוד על
אמיתת התורה כמו שהיא לאמיתתה
(כשם שאי אפשר לעמוד על אמיתתו
ית'); ולאידך — לא מבעי שבעוה"ב
(ללא הגבלת הגוף) יכולים להוסיף
בלימוד התורה בעילוי אחר עילוי עד
אין קץ, אלא גם בעוה"ז (בהגבלת
הגוף) יכולים להוסיף בלימוד התורה
בעילוי אחר עילוי עד אין קץ.

ויש לומר, שלעתיד לבוא (לאחרי
שלימות העבודה בעוה"ז ובעוה"ב),
יעמדו ישראל על אמיתת התורה כמו
שהיא באמיתתו ית' (כיון שיתגלה
בפועל ש"ישראל אורייתא וקוב"ה

37) ראה זח"ג עג, א.

38) וע"פ מ"ש האריז"ל ("לעתיד אחר התחי'
יהי' להם מנוחה") — גם בזמן התחי' לפני אלף
השביעי.

זאת ועוד:

נוסף על הפרטים שנדרשים ומתגלים מהכלל ע"פ י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ישנם "כמה ענינים (ש)נתחדשו ממש בתושבע"פ ורק אסמכוה אקרא"⁴⁴, כולל ובמיוחד "הגזירות והתקנות והמנהגות"⁴⁵, שענינים אלו לא היו (לכאורה) אפילו באופן של "כלל", ואעפ"כ נעשים חלק מהתורה (לא רק שיש חיוב לקיימם, אלא שהם חלק מהתורה)⁴⁶, שניתנה למשה מסיני⁴⁷. ולכאורה, איך

ד"אין להם מנוחה" הוא בעיון ופלפול בטעמי ההלכות שע"ז יתחדשו חידושי הלכות לאין קץ ותכלית: מהביאורים במארו"ל "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני"²⁰ (דלכאורה: ענין שניתן למשה מסיני אינו חידוש של תלמיד ותיק) — שמשה קיבל בסיני ה"כללים" ("כללים למדוהו"³⁹) שמהם באים כל ה"פרטים" שמתחדשים ע"י תלמיד ותיק בכל הדורות, וכיון שהפרטים הם בכח ובהעלם, והתגלותם נעשית ע"י תלמיד ותיק שמתייגע בתורה לגלות את הפרטים מן ההעלם והכח שבכלל, ה"ז "חידוש" של התלמיד ותיק⁴⁰.

ועדיין צריך ביאור בדיוק הלשון "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני" לאמיתותו ובשלמותו, כי: בכלל ופרט — כיון שהכלל הוא באופן שיכולים להוציא ממנו הפרטים, ועד שאין בפרט אלא מה שבכלל⁴¹, הרי התגלות הפרטים מהכלל אינה חידוש אמיתי; ולאידך, כיון שהפרטים עצמם (הציור והפרטים) לא נמצאים בהכלל⁴² (שאינו אלא כלל לפרטים שהם בהעלם לגמרי), אין זה באופן ש"הכלל (גם הפרטים) ניתן למשה מסיני" לאמיתותו⁴³.

"כל דבר ודבר שהי' הקב"ה אומר למשה הי' אומר מ"ט פנים טהור וכו'", ומפשטות הלשון משמע שלמד עמו (לא רק הכלל, אלא) גם הפרטים (בציור שלהם), מ"ט פנים כו'.
44 המשך תרס"ו ס"ע שפג. שצג (וראה לקמן הערה 59).

45 רמב"ם הל' ממרים פ"א ה"ב-ג.
46 ראה תנחומא נשא כט (בהמשך לדין ד"נר חנוכה שהותיר בה שמן .. כיון שהוקצה למצוה אסור להשתמש ממנו"): "לא יאמר אדם איני מקיים מצוות זקנים הראיל ואינן מה"ת, אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאים לומר כך, אלא כל מה שגזורים עליכם תהיו מקיימים, שנאמר ועשית על פי התורה אשר יורוך, למה, שאף על דבריהם אני מסכים, שנאמר ותגזר אומר ויקם לך". וראה אתון דאורייתא (להר"י ענגל) כלל יו"ד בביאור ההמשך לדין דנר חנוכה — שמה מוכח שמצוות דרבנן הם כמו מצוות מן התורה*, שמלבד החיוב על הגברא, חלה קדושה על החפץ כיון שהוקצה ונתייחד לעשות בו רצונו ית'. וראה תניא פ"ח (בענין מאכלות אסורות שחיותם מגקה"ט): "ואפילו הוא איסור דרבנן, שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה" (וראה לקמן הערה 57).

47 ראה מגילה יט, ב: "הראהו הקב"ה למשה .. מה שהסופרים עתידים לחדש .. מקרא מגילה".

* ולהעיר שפאילו "מנהג ישראל (שלא נקבע ע"י ב"ד הגדול, אלא מנהג ישראל בתם) תורה היא" (ראה שו"ע אדה"ז או"ח טו"ט קפ. סתצ"ד טס"ו. ועוד — נטמן בלקו"ש ח"כ ב' ע' 56 הערה 2).

39 שמו"ר פמ"א, ו.

40 ראה לקו"ש ח"ט ע' 253. וש"נ.

41 ראה סנהדרין מה, סע"ב. בכורות ו, א.

42 ולכן כשהראה הקב"ה למשה את ר' עקיבא שדורש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, "לא הי' יודע מה הם אומרים" (מנחות כט, ב. וראה במדב"ר פי"ט, ו).

43 ולהעיר ממארו"ל (מדרש תהלים יב, ז)

ומזה מובן גם בנוגע לחידושים שמחדשים ישראל בתורה — שמצד גודל מעלתם של ישראל (שחקוקים במחשבתו ית') נעשים גם החידושים שלהם חלק מהתורה כפי שהיא במחשבתו (חכמתו) של הקב"ה. כלומר, חידושים אלו באים מישראל⁵³, ואעפ"כ ישנם במחשבתו (חכמתו) ית' אף קודם שנתחדשו ע"י ישראל, כיון שאצלו ית' העבר והעתיד א⁵⁴ (ולכן שייד לומר עליהם שניתנו בסיני, כיון שבסיני נתן הקב"ה התורה כפי שהיא במחשבתו ית'). אלא, שבמחשבתו ית' (קודם שנתחדשו ע"י ישראל) הם בדרגא שלמעלה מהזמן (העבר והעתיד אחד), ולכן הם בתכלית העולם, העלם שאינו במציאות⁵⁵,

יתכן שהענינים שנתחדשו ממש ע"י חכמי ישראל הם "תורה" שניתנה מסיני!?

ועוד ועיקר: איך יתכן שע"י חכמי ישראל יתוספו ענינים חדשים בתורה — ה"ז הוספה ושינוי בתורתו של הקב"ה!?

ט. ויש לומר הביאור בזה:

התורה — "לא בשמים היא", אלא ניתנה לבעלותם של ישראל שפוסקים דיני התורה ע"פ הכרעת שכלם (כדעת הרוב), ולכן "אין משגיחין בבת קול", ועד ש"קוב"ה .. קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני⁴⁸. ולא עוד אלא שגם הענינים שמתחדשים ע"י חכמי ישראל נעשים תורה.

וההסברה בזה — מצד גודל מעלתן של ישראל, ש"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר"⁴⁹, גם למחשבת התורה:

ובהקדם תורת הרב המגיד⁵⁰ בפירוש מארז"ל⁵¹ "ישראל עלו במחשבה", כמשל האב שצורת בנו חקוקה במחשבתו [היינו, שציוור זה במחשבתו ית' בא מהבן (צורת הבן)], כי מצד גודל אהבתו לישראל עלה ברצונו שהצורה שלהם תהי' חקוקה בן, אלא ש"אצל השם ית' שייד זה לומר אף קודם שנבראו ישראל הי' נחקק צורתם במחשבה .. כי אצלו ית' העבר והעתיד א"⁵².

גם לזמן רוחני, סיבה ומסובב, וכיון שאצלו ית' הסיבה והמסובב (עבר ועתיד) אחד, לכן, במחשבה שנעשית סיבת בריאתם נחקה צורתם כפי שהיא לאחרי שנעשה המסובב דהבריאה בפועל (וראה לקמן הערה 55).

53 ועפ"ז יומתק לשון חז"ל (גיטין ו, ב) שהקב"ה אומר "אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר" — דאף שענין זה הוא תורתו של הקב"ה (כהמשך דברי הגמרא: "ומי איכא ספיקא קמי שמיא .. אלו ואלו דברי אלקים חיים"), אומר הקב"ה ענין זה בשם של ישראל ("אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר"), כיון שענין זה נעשה תורתו של הקב"ה ע"י חידושם של ישראל.

54 ובפשוטו: כיון שהקב"ה יודע (לפני הזמן) עתידות, יודע מקודם החידושים שיחדשו ישראל בעתיד.

55 היינו, שגם למעלה הם בעולם שאינו במציאות, כי, הגדר דזמן רוחני, סיבה ומסובב (כנ"ל הערה 52), הוא גם למעלה, שזהו כל ענין ה"השתלשלות*", והענין דעבר ועתיד (סיבה

* ואפילו למעלה מהשתלשלות יש גם דוגמת ענין הזמן (סיבה ומסובב) — שהרי גם לפני הצמצום ישנו עצם האור, וממנו בא התפשטות האור.

(48 ב"מ נט, ב.

(49 ב"ר פ"א, ד. וראה תרבא"ר פי"ד.

(50 או"ת ב, ג.

(51 ב"ר שם.

(52 ויש לומר, שהכוונה ב"עבר ועתיד" היא

שבאינ-ערוך) לגבי דרגת החכמה⁵⁸, ועד לעצמותו ית' שלמעלה מכל דרגא וגילוי, העלם העצמי⁵⁹.

ועפ"ז יש לבאר נקודה בפירוש מארוז"ל "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני" (שלע"ע לא מצאתי בספרים שבנגלה דתורה) — שב' הענינים "לחדש" ו"ניתן" הם לאמיתתם: (א) "לחדש" — חידוש של תלמיד ותיק שאמרו בזמן המשנה וכו' ואז חידשו, (ב) ו"ניתן" — כיון שחידוש זה (בהציור הפרטי שלו) ישנו במחשבתו ית' (שאצלו ית' העבר והעתיד א'), ובאופן כזה ניתן למשה בסיני (אלא שלהיותו בהעלם העצמי ה"ז חידוש גמור).

ומזה מובן שישנם ב' אופנים ב"חידושי תורה" שע"י העיון והיגיעה לתלמיד ותיק: (א) "חידוש" (בשם המושאל) שעל ידו מתגלה העומק

האיסורים שבתורה (ועד"ז בנוגע לחלות הקדושה על החפץ במצוה דרבנן, כבנר חנוכה).

58) ועפ"ז יש לבאר המשך מארוז"ל (שבהערה 43) שהקב"ה לימד למשה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, "אמר לפניו רבש"ע עד מתי נעמוד על בירורה של הלכה, א"ל אחרי רבים להטות" — דיש לומר, ששאלת משה היא (לא רק כיצד ציל ההנהגה בפועל, אלא גם) מהו הפירוש בתורה, ותשובת הקב"ה היא שהפירוש בתורה נקבע ע"פ דעת הרוב דחכמי ישראל, וההסברה בזה, שמ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא הם מצד דרגת התורה כפי שהיא בחכמתו ית', ו"בירורה של הלכה" הוא מצד דרגת התורה כפי שהיא בעצמותו ית', שמתגלה ע"י ישראל ("אחרי רבים להטות") מצד שרשם בעצמותו ית'.

59) ראה המשך תרס"ו ע' שצג: "בתושבע"פ באים ענינים אלו לא מבחי' תה"ק לבר כ"א מבחי' העלם העצמי דא"ס כו".

וכשמתחדשים ע"י ישראל באים במציאות.

ובעומק יותר: לא זו בלבד שגם הענינים שמתחדשים ע"י ישראל הם חקוקים במחשבתו ית' ולכן הם חלק מתורתו של הקב"ה, אלא יתירה מזה, שיש עליו בעניני התורה שמתחדשים ע"י ישראל (תלמיד ותיק עתיד לחדש) לגבי עניני התורה כפי שהיא מצד עצמה (תורתו של הקב"ה)⁵⁶ — כי, התורה מצד עצמה היא בחינת חכמתו של הקב"ה, ועניני התורה שמתחדשים ישראל (מצד שרשם בעצמותו ית') הם בדרגא נעלית יותר⁵⁷ (ועד לעילוי

ומסובב) אחד הוא למעלה מכל ענין וגדר של מציאות.

56) ע"ד המבואר בהמשך תער"ב (ח"ב ע' א'קכג ואילך) בפירוש הכתוב "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", ש"הוא מה שנתקבלה העבודה והביטול בנבראים (והיינו בנש"י*) בטוב ביתרין גדול גם על תחלת המחשבה כו".

57) כמארוז"ל חמורין חביבין וערבין דברי סופרים יותר מדברי תורה (ראה סנהדרין פח, ב. ירושלמי שם פ"א ה"ד. ועוד) — כי, התורה היא ה"ספר", וישראל נקראים "סופרים", כמו הסופר שכותב את הספר (ראה לקו"ת דרושי סוכות פ, ב. שה"ש מו, ג. ובכ"מ).

ועפ"ז יש לבאר דיוק לשונו של רבינו הזקן ו"אפילו הוא איסור דרבנן (ומוסיף) שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה" (כנ"ל הערה 46) — שכוונתו בהוספה זו לבאר איך יתכן שדבר המתור ע"פ התורה, היינו, ש"ע"פ התורה (שהיא "דיפתראות ופינקסאות" שעל ידם נברא העולם) מקבל חיותו מק"ג, ישתנה ע"י האיסור דרבנן ויקבל חיותו מק"ה? ועל זה מוסיף "שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה", כמו ה"סופר" שכותב את ה"ספר", ולכן ע"י דברי סופרים נעשה כן ע"פ תורה, ובמילא נעשה כן גם בעולם, שהדבר שנאסר מדרבנן מקבל חיותו מק"ה ט"ט ככל

(* ובהמשך הננין: "מצד שמושרשים בעצמות א"ס שלמעלה מעלה משרש ומקור ההשתל כו".

כפי שהיא מצד עצמה ("ליום שכולו שבת ומנוחה", לאחר השלימות דלימוד התורה בעוה"ז ובעוה"ב) – נעשה עיקר הלימוד בתורה באופן שישראל מחדשים בתורה בהוספה על העומק שיש בה מצד עצמה, מצד שרשם בעצמותו ית' שלמעלה מהתורה שהיא בחי' החכמה⁶⁰, ובענין זה לא יהי' הפסק, כי אם, הוספה ועלי' עד אין סוף ("אין להם מנוחה"). ויש לומר שמרומז בלשון הכתוב "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון" – שגם⁶¹ כש"יראה אל אלקים בציון", כשיתגלה ש"ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד", שאז יעמדו ישראל על אמיתת התורה, תהי' הוספה ועלי' עי"ז שישראל יחדשו ויוסיפו בתורה, "ילכו (בכח עצמם) מחיל אל חיל"⁶².

שישנו בתורה מצד עצמה, כמו התגלות הפרטים שכלולים בהכלל, שאף שבהיותם בכלל הם בהעלם לגמרי (ועד שהתגלות מן הכלל נקראת בשם "חידוש"), מ"מ, להיותו הכלל של הפרטים (אין בכלל אלא מה שבפרט), נמצאים בו הפרטים בהעלם השייך אל הגילוי (העלם שישנו במציאות). (ב) ועיקר: "חידוש" (ממש) שהוא הוספה על העומק שבתורה כפי שהיא מצד עצמה (בחינת חכמתו של הקב"ה) שמתחדש ע"י ישראל (מצד שרשם בעצמותו ית' שלמעלה מבחי' החכמה), ולפנ"ז אינו במציאות, כי אם, בבחינת העלם העצמי שאינו שייך לגילוי.

י. עפ"ז יש לבאר תוכן ההוספה בתורה שתהי' "ליום שכולו שבת ומנוחה" (כנ"ל ס"ז), והחילוק שבינה לבין ההוספה בתורה בעוה"ז ובעוה"ב (לפני "יום שכולו שבת ומנוחה") באופן ש"אין להם מנוחה":

לימוד התורה בעוה"ז ובעוה"ב (לפני "יום שכולו שבת ומנוחה") באופן ש"אין להם מנוחה" הוא בעיקר בההשתדלות והיגיעה לגלות את העומק שישנו בתורה מצד עצמה נדאף שישנם גם חידושים שמחדשים ישראל בהוספה על העומק שיש בתורה מצד עצמה, מ"מ, עיקר הלימוד הוא לגלות את העומק שבתורה מצד עצמה, ולכן, כשעומדים על אמיתתה של התורה ומגלים כל העומק שבה, לא שייך להוסיף עוד, ובמילא נעשה מצב של מנוחה – "יום שכולו שבת ומנוחה" (כנ"ל ס"ו).

וכשעומדים על אמיתתה של תורה

60 ראה המשך תרס"ו ע' קה (בביאור מארז"ל "אותן אלף שנה שעתידי הקב"ה לחדש את עולמו .. הקב"ה עושה להם (לצדיקים) כנפים כנשרים ושטים ע"פ המים") – ש"אחר שיבואו לפתיד לבחי' התענוג העצמי שבהעלם החכמה שז"ע טעמי תורה (שיעמדו על אמיתתה של תורה) .. יהי' להם עלי' עוד מה שיהיו שטים ע"פ המים דחכמה בבחי' מקיף העצמי דשעשועים העצמיים דעצמות א"ס ממש שלא בא בבחי' העלם העצמי דחכמה .. להיות דנש"י מושרשים בבחי' עצמות ממש שלמעלה מבחי' חכמה דתורה גם בשרש הראשון .. בבחי' העלם העצמי דחכמה כו".

61 כלומר: נוסף על הפירוש שעי"ז ש"ילכו מחיל אל חיל" זוכים ש"יראה אל אלקים בציון" ("ילכו מחיל אל חיל" עד ש"יראה אל אלקים בציון"), יש לפרש "ילכו מחיל אל חיל" (גם) כאשר "יראה אל אלקים בציון" (וראה הערה הבאה).

62 ויומתק יותר ע"פ פרש"י על הפסוק – "יראה צבאם וחילם (של ישראל) אל הקב"ה בציון".

קובץ לימוד

יא. ע"פ האמור לעיל יש לבאר החילוק בין ב' המאמרים "תלמידי חכמים אין להם מנוחה" שבברכות ובמו"ק:

המאמר "תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו'" שבסיום מסכת ברכות, קאי (בעיקר) על העלי' בלימוד וידיעת התורה כדי לעמוד על אמיתתה כפי שהיא מצד עצמה, שאף שגם לימוד זה הוא באופן שהולך וניתוסף עד אין סוף, "כי כמו שהשי"ת אין לו סוף כך תורתו אין לה סוף", "אין להם מנוחה", הרי, לעתיד לבוא ("ליום שכולו שבת ומנוחה") שיעמדו על אמיתתה כמו שהיא מצד עצמה, יש

המלאכה בטוב כפי שעלה במחשבתו תחלה (ולא תענוג עצמי), להמנוחה והתענוג דיומא דשבתא (באופן של שביחה גם מהמנוחה דגמר המלאכה), כשרואה שנעשה יתרון גדול גם על תחלת המחשבה, שמתענג בעצמותו*.

(* בהמשך תער"ב שם (ריש ע' א'קכה), שגם העונג מהיתרון גדול על תחלת המחשבה שמתענג בעצמותו, כיון ש"לולא טוב העבודה לא הי' העונג הזה, א"כ אין זה בבחי' מנוחה עצמי' שמציע ממש, ובהכרח לומר שיש מנוחה בעצם שאינה תלוי' בשום דבר כלל והיא מנוחה תמידית ועצמית" (ובהמשך הענין, שזהו"ע ד"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"). ויש לומר, שכללות הענין המדובר שם הוא בנוגע לעבודתם של ישראל שעל ידם נשלמת המחשבה והכוונה דהתהוות כל סדר ההשתלשלות, שלכן, גם התענוג שמתענג בעצמותו אינו בבחי' מנוחה עצמית שמציע ממש שאינה תלוי' בשום דבר (להיותו לאחרי המחשבה על התהוות סדר השתלשלות), אבל, **מציאותם העצמית של ישראל** (בניס) היא למעלה מהמחשבה והכוונה דהתהוות סדר ההשתלשלות, להיותם מושרשים בעצמותו ית' באופן שישראל וקוב"ה **כולא חד ממש**, ולכן גם לאחרי גמר ושלמות העבודה ("כאשר יתעלו בבחי' תענוג העצמי ויחיו לפניו ממש") יהי' **התענוג מישראל**, היינו, ענין של הוספה ועלי' (כביכול), אבל, לא באופן של יציאה מעצמותו, אלא באופן של מנוחה בעצם, מנוחה עצמי' שמציע ממש.

אבל, הוספה זו לא תהי' באופן ש"אין להם מנוחה" (כבעוה"ז ובעוה"ב), אלא באופן ד"יום שכולו שבת ומנוחה"⁶³ — כי:

החילוק שבין גדר ה"מנוחה" לגדר ה"תנועה" (שינוי והוספה), הוא, ש"מנוחה" היא בעצמותו, ו"תנועה" היא יציאה כביכול מעצמותו⁶⁴.

וכיון שהחידושים שמחדשים ישראל הם בדרגת התורה כפי שהיא בהעלם העצמי דעצמותו ית' (כנ"ל ס"ט), הרי, השינוי וההוספה (העדר המנוחה בחיצוניות ובפועל) אינם גדר של "תנועה" שהיא יציאה מעצמותו⁶⁵, אלא גדר של "מנוחה" (כפי שהיא בפנימיותה ולאמיתתה) שהיא בעצמותו⁶⁶.

63 נוסף על ה"מנוחה" בשייכות לדרגת התורה כפי שהיא מצד עצמה, כיון שעמדו על אמיתתה. 64 ובפשטות — שבעת המלאכה נמצאים כחות הנפש בהמשכה והתגלות מחוץ לעצם הנפש, ובעת המנוחה חוזרים ונכללים בעצם הנפש (ראה לקו"ת בהר"מ, ג. ובכ"מ). 65 ומ"ש בהמשך תרס"ו (שבעה ערה 60) שלעתיד לבוא, "כאשר יתעלו בבחי' תענוג העצמי ויחיו לפניו ממש", "לא יהי' עוד עליות" — אולי י"ל, שהכוונה היא ל"עליות" (ע"ד הרגיל) שהם באופן של יציאה מעצמותו (וראה שוה"ג להערה הבאה).

66 ועפ"ז י"ל, שהמנוחה בדרגת התורה מצד עצמה (כשעומדים על אמיתתה) היא מנוחה (רק) בפועל, אבל, כיון שהיא בדרגת החכמה שהיא גילוי ויציאה מעצמותו, אין זה גדר המנוחה לאמיתתו שהיא בעצמותו; משא"כ בדרגת התורה כפי שהיא בעצמותו ית', שמתגלית ע"י החידושים של ישראל בתורה — אף שבפועל יש הוספה הקשורה עם העדר המנוחה, הי"ז גדר של מנוחה לאמיתתו, שהיא בעצמותו.

וע"ד המבואר בהמשך תער"ב (שבעה ערה 56) החילוק שבין המנוחה והתענוג במעלי שבתא, שהיא מנוחה ותענוג בפועל, אבל רק מזה שנגמרה

באופן של הוספה על הרגיל ("מוספים כהלכתם"), כולל ובמיוחד העבודה במצב של העלם והסתור (הענינים הבלתי־רצויים שבמסכת מו"ק) בדרך "אור חוזר", כיון שע"ז דוקא באים לבחי' העלם העצמי⁶⁸, שבאין־ערוך לדרגת התורה כפי שהיא מצד עצמה.

ועפ"ז יש לבאר גם שינוי הלשון במאמר זה — שבמסכת ברכות נאמר "אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב", ובמסכת מו"ק נאמר "אין להם מנוחה אפילו לעוה"ב":

בנוגע להעדר המנוחה ("אין להם מנוחה") בלימוד וידיעת התורה כדי לעמוד על אמיתתה כפי שהיא מצד עצמה — במסכת ברכות — החידוש הוא הן בעוה"ז והן בעוה"ב, שגם בעוה"ז (בהגבלת הגוף) יכולים להוסיף בלימוד התורה בעילוי אחר עילוי עד אין קץ, וגם בעוה"ב (שלמעלה מהגבלת הגוף) צריכים להוסיף בלימוד התורה בעילוי אחר עילוי עד אין קץ, ולכן הלשון הוא "אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב".

אבל בנוגע להעדר המנוחה ("אין להם מנוחה") בהוספה לגבי התורה כפי שהיא מצד עצמה ע"ז שישראל מחדשים בתורה — במסכת מו"ק — עיקר החידוש הוא לעתיד לבוא, "ליום שכולו שבת ומנוחה" (שגם לאחר שיעמדו על אמיתת התורה כפי שהיא

להם מנוחה⁶⁷, ולכן, לאחר המאמר "תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו'", מוסיף ומסיים בענין השלום ("תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם .. ה' יברך את עמו בשלום"), שהו"ע המנוחה.

והמאמר "תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו'" שבסיום מסכת מו"ק, קאי (בעיקר) על ההוספה לגבי התורה כפי שהיא מצד עצמה ע"ז שישראל (תלמיד ותיק) מחדשים (עתיד לחדש) בתורה מצד שרשם בעצמותו ית' שלמעלה מדרגת התורה (חכמתו ית' כפי שהיא מצד עצמה), וכיון שגם לעתיד לבוא כשיעמדו על אמיתתה של תורה כפי שהיא מצד עצמה ("ליום שכולו שבת ומנוחה") יוסיפו ישראל לחדש בתורה עד אין סוף (כנ"ל ס"ו), לכן, סיום וחזתם המסכת הוא במעמד ומצב ד"תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו', שנאמר ילכו מחיל אל חיל (גם כשעומדים על אמיתתה, כש)יראה אל אלקים בציון".

בסגנון אחר קצת — בהתאם לתוכן המסכתות ברכות ומו"ק: מסכת ברכות היא ע"ד ובדוגמת מסכת תמיד שבה מדובר אודות העבודה התמידית בעניני התומ"צ, עבודה ע"ד הרגיל ("תמידים כסדרם"), שגם העליות שבה עיקרם בדרגת התורה כפי שהיא מצד עצמה; ובמסכת מו"ק מדובר אודות העבודה בזמנים מיוחדים

67 ויש לומר, שמרומז גם בפסוק "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון" — שההליכה מחיל אל חיל ("אין להם מנוחה") היא עד ש"יראה אל אלקים בציון" (כשיעמדו על אמיתתה של תורה, ש"ישראל אורייתא וקובה" כולא חד").

68 ראה שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ע' צ ואילך. ועוד.

קובץ לימוד

אודות ההוספה לגבי התורה כפי שהיא מצד עצמה ע"י חידושו של תלמיד ותיק, כמודגש בהציאה מ"בית המדרש", מקומה (דרגתה) של התורה מצד עצמה (כפי שניתנה מהקב"ה), "לבית הכנסת", מקום תפלתם של ישראל, כידוע שע"י התפלה פועלים שימושך בתורה מבחי' אוא"ס שלמעלה מהתורה (כפי שהיא מצד עצמה)⁷¹.

ובהתאם לכך בא גם ההמשך והסיום במאמר שלאח"ז: "היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ועוסק בתורה", באותה דרגה, כפי שהיא מצד עצמה — ה"ז באופן ש"אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב" (לפני "יום שכולו שבת ומנוחה"), אבל כשעומדים על אמיתתה, יש להם מנוחה, כפי שמסיים בענין השלום (במסכת ברכות); ו"היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת", להוסיף על התורה כפי שהיא מצד עצמה — ה"ז באופן ש"אין להם מנוחה אפילו לעוה"ב, שנאמר ילכו מחיל אל חיל (גם כשעומדים על אמיתתה, כש)יראה אל אלקים בציון" (במסכת מו"ק).

יג. ועפ"ז יש לבאר גם השינוי בכבא הראשונה — "הנפטר מן כו":
ובהקדמה — שכיון שבהמשך לזה

מצד עצמה, יחדשו ויוסיפו בה עוד יותר), ולכן הלשון הוא "אין להם מנוחה אפילו לעוה"ב".

יב. עפ"ז יש לבאר גם החילוק בכבא שלפנ"ז (האמצעית) — שבמסכת ברכות נאמר "היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה", ובמסכת מו"ק נאמר "היוצא מבית הכנסת לבית המדרש (ומוסיף) ומבית המדרש לבית הכנסת":

תוכנה של ההוספה "ומבית המדרש לבית הכנסת" במסכת מו"ק — שגם לאחרי ש"נכנס לבית המדרש ועוסק בתורה", אינו מסתפק בכך, אלא ממשיך והולך "מבית המדרש לבית הכנסת" (מתורה לתפלה), כיון שע"י התפלה ("סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"⁶⁹) מתעלה לדרגה נעלית יותר, ועי"ז נעשה גם לימוד התורה שלאח"ז ("מבית הכנסת לבית המדרש") באופן נעלה יותר, משא"כ במסכת ברכות מדובר אודות הלימוד והעסק בתורה באותה דרגה.

יש לומר, שבמסכת ברכות מדובר אודות הלימוד והעסק בתורה כפי שהיא מצד עצמה, שלכן גם העלי' בלימוד התורה⁷⁰ היא באופן שהת"ח הלומד נשאר ב"בית המדרש", מקומה (דרגתה) של התורה מצד עצמה; ובמסכת מו"ק מדובר גם (ובעיקר)

71 וכמ"ש בספר הבהיר (סני"ח (קצוו) שדוד הי' מחבר אורייתא בקוב"ה, היינו, שהמשך בתורה גילוי אוא"ס שלמעלה מהתורה, ע"י עבודת התפלה שבה מודגשת ההתקשרות דישאל עם הקב"ה שלמעלה מהתורה (ראה לקו"ת ויקרא ה, א. ברכה צו, ב. ובכ"מ).

69 יוצא כח, יב. וראה זה ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. ועוד.
70 שמרומזת בדיוק הלשון "עוסק בתורה", בדוגמת "עסק" שעל ידו ניתוסף "ריוח" — כבמאמר שלאח"ז "תלמידי חכמים אין להם מנוחה", "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש".

בשלוש" (שלא יוסיף עוד), כיון שבמסכת ברכות מדובר רק אודות השלימות בתורה כפי שהיא מצד עצמה, שלא חרי שעומדים על אמיתתה (ע"י ענין המיתה, ביטול מציאותו לאמיתתה של תורה), לא שייך להוסיף יותר ("מת .. בשלוש").

ובמסכת מו"ק מתחיל במה שסיים במסכת ברכות — "הנפטר מן המת .. לך בשלוש", ואח"כ מוסיף ענין נעלה יותר, "הנפטר מן החי"⁷³ .. לך לשלוש" — שגם לאחרי המנוחה ("הנפטר מן המת") כשעומדים על אמיתתה של תורה ולא שייך להוסיף עוד ("בשלוש" שבסיום ברכות), ישנו תוספת חיות ("הנפטר מן החי") בהליכה לשלוש ("לך לשלוש", להוסיף על שלימותך) דישראל שמחדשים ומוסיפים בתורה — בהתאם לסיום וחותם המסכת בתכלית השלימות ד"תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא"⁷⁴, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון".

ועפ"ז יש לומר, ש"הנפטר מן

נאמרו ב' הבבות ע"ד ההליכה מחיל אל חיל ("היוצא מבית הכנסת כו", ו"תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו"), יש לומר, שגם סדר ב' הבבות ד"הנפטר מן כו" הוא בעילוי אחר עילוי (מחיל אל חיל), ש"הנפטר מן כו" בבבא הב' הו"ע נעלה יותר שבא לאחרי "הנפטר מן כו" שבבבא הראשונה. וגם, ב' המאמרים ד"הנפטר מן כו" במסכת ברכות ובמסכת מו"ק הם בעילוי אחר עילוי (מחיל אל חיל), ש"הנפטר מן כו" במסכת מו"ק הוא באופן נעלה יותר שבא לאחרי "הנפטר מן כו" שבמסכת הקודמת ברכות, כדלקמן.

וההסברה בזה:

החילוק בין "לך בשלוש" שאומרים ל"הנפטר מן המת" ובין "לך לשלוש" שאומרים ל"הנפטר מן החי", הוא, ש"לך בשלוש" פירושו "בשלוש של עתה", "שילך בשלוש שכבר דרש עד היום ולא יוסיף עוד", משא"כ "לך לשלוש" פירושו "לסגל עוד שלומים וזכויות", "להוסיף על שלימותך"⁷².

ולכן:

במסכת ברכות הסדר הוא "הנפטר מחבירו .. יאמר לו .. לך לשלוש .. (ואח"כ) הנפטר מן המת .. יאמר לו .. לך בשלוש" — בהתאם לב' הבבות שבסיום המסכת, "תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו", ע"ד "לך לשלוש", ולאח"ז "תלמידי חכמים מרבים שלום", ענין המנוחה, ע"ד "לך

73 שזהו"ע נעלה יותר מ"הנפטר מחבירו" בכבא הראשונה (לפני "הנפטר מן המת") שבמסכת ברכות*.

74 ועפ"ז יומתק גם הדיוק "לעולם הבא" ולא "בעולם הבא" — ע"ד החילוק בין "לך לשלוש" ו"לך בשלוש" — שבזה מרומז שתכלית השלימות היא בהוספה בעילוי אחר עילוי עד אין סוף (דלא כבברכות, שהסיום הוא בשלוש, ע"ד "לך בשלוש", ענין המנוחה).

(* ו"ל שמרומז בשינוי הלשון "הנפטר מן החי", ולא "מחבירו" סתם.

72 פ"י הכותב וענף יוסף לעין יעקב סוף ברכות.

קובץ לימוד

המת" (שלאחרי "הנפטר מחבירו")
במסכת ברכות קאי על השלימות דגן
עדן (נשמות בלא גופים), ו"הנפטר מן
החי" (שלאחרי "הנפטר מן המת")
במסכת מו"ק קאי על תכלית
השלימות דעולם התחי', שאז יקויים
היעוד (שבסיום מסכת מו"ק במשנה)

"בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים
דמעה מעל כל פנים"⁷⁵.

(משיחות יום ב' דחג השבועות
תשכ"ד. וא"ו תשרי תשד"מ. ועוד)

(75) ישעי' כה, ח.

מוקדש

לחיזוק ההתקשרות אל

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

ולזכרון

הרבנית הצדקנית

מרת **חיה מושקא** נ"ע זי"ע

ליום ה'יארצייט' הילולא העשרים וחמש

הוקדש ע"י החפץ בעילום שמו

מוקדש
לחיזוק ההתקשרות אל
כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

ולזכרון
הרבנית הצדקנית
מרת **חיה מושקא** נ"ע זי"ע
ליום ה'יארצייט' הילולא העשרים וחמש

הוקדש ע"י ר' **מיכאל** הכהן וזוגתו מ' **לאה**
כהן
מנשסתר, אנגליה